

Q. E. E. Q. S.
 DISPUTATIO ACADEMICA,
 DE
PRINCIPIIS
 ET
NEXU LEGIS
NATURALIS ET CIVILIS,
 QUAM
Cum Consensu Ampliss. Facult. Philos.
in Regia Academ. Upsaliensi,
 PRÆSIDE
VIRO CELEBERRIMO,
MAG. JOHANNE
IHRE,

Eloq. & Polit. PROF. Reg. & Skytt. S. R. L. M.
 h. t. DECANO Fac. Phil. maxime spectabili,
_{publice ventilandam sedit}
MELCHIOR FALKENBERG,
 HENRICI FIL.
 In Audit. Carol. Maj. die 31. Novemb.
 Anni MDCC XXXIX.
_{Horis ante meridiem soliti.}

UPSALIAE impressa.

Lars Fällerstedt

ADINICIA ORATORIO
CILNI VENIA

TE
SIBI ET CUM VI
SERVIO ET SAGAESTATE

DEMI FESTA DEDICANDO Vnde
Festum dicitur deus

SERENISSIMO
ac POTENTISSIMO
PRINCIPI ET DOMINO
FRIDERICO,
SUECORUM, GOTHORUM
VANDALORUMQUE REGI
&c. &c. &c.
NEC NON
LAND-GRAVIO
HASSIAE &c. &c.

REGI & DOMINO

meo clementissimo.

R E X
AUGUSTISSIME
PRINCIPI ET DOMINI
F R I D E R I C O
S U C C E S S O R E M
A N D V L O R M O R E R E C I
N E C N O N
L A N D - G R A V I O
H Y S S I E

M A x i m a & immortalia esse
T U A, R E X A U G U S T I S S I M E, in
patriam nostram merita, immo tan-
ta,

ta, ut prolixiora nec votis expeti,
nec ulla fatorum indulgentia contin-
gere possint, omnes, qui a Celsissi-
mo SAC. REG. MAJESTATIS TUÆ nu-
tu pendemus, devotissima mente
agnoscimus, veneramur. Tuis enim
sub auspiciis, REX AUGUSTISSIME, TE-
que Vindice, Auctore & Statore,
Pax dulcissima terris Suiogothicis
reddita, firmata, conservata, non
tantum infinitam malorum seriem
abruptit, sed etiam præteriorum
temporum injurias multo majori
felicitate cumulatissime rependit.
Hinc etiam est, quod quocunq; oculi
converteris, REX AUGUSTISSIME,
non nisi plausus & jubila adspicias,
nullaque amplius animadvertis su-
spiria, quam quæ pro UTRIUSQUE
PRINCIPIS salute cives Tui fundant.

Sed

Sed sive parum fuit, unius ætatis felicitatem procurasse, sive, qui tanto rerum usu polles, prævidisti, fore, ut adeo constantibus fatorum obsequiis mores nostri aliquando solutiores redderentur; iisdem, queis ante Janum, nuper Astræam vinculis constrinxisti, consummatoque Legum Codice, ut prius ab hostibus, ita jam a nobismet ipsis nos tutos securosque reddidisti.

Ego, cui ea cura unica est, & esse debet, ut ad TUÆ MAJESTATIS nutum meas actiones meque totum componam, has Tabulas ob oculos mihi jugiter propono; has meditor; has in sinu foveo: & quo diutius hoc in studio commoror, eo pulchriorem inter FRI-

DE-

DERICIANA iussa ipsaque Summi Numinis mentibus hominum insculpta statuta concentum mihi animadverte videor; nec ulla re alia ultraque inter se differre, nisi quod illa, tanquam limpidissimi rivuli, nova ubertate suum fontem augeant.

Ea vero apud me est sive REGALIS TUÆ clementiæ fiducia, sive juvenilis ætatis fervor & temeritas, ut hasce cogitatiunculas meas, quamvis immaturas, TIBI, REX AUGUSTISSIME, humillime consecrare sustineam: id fortassis ægre ausurus, si minus esles popularis, aut qui PATRIÆ PATER audis, ipso mihi titulo indulgentiam certissimis auspiciis non addiceres.

Hic autem Regalis favor si mihi contigerit, quod a Deo im-

mor-

mortali amplius mihi apprecepit,
nihil est, nisi ut, quemadmodum
benigniori fatorum ordine sub au-
gustissimo SAC. REG. MAJESTATIS
TUÆ imperio & nasci & adolesce-
re mihi contigit, ita etiam sub ejus-
dem perenni flore consenescam!

SAC. REG. MAJESTATIS TUÆ

subjectissimus servus
MELCHIOR FALKENBERG.

I. N. 7.

§. L.

Rincipium in genere Philosophis
dicitur id, unde alterum quocun-
que modo dependet, seu, quod in se
continet rationem alterius. Sic e.
g. intellectus Divinus est princi-
pium essentiarum, ut voluntas
Divina existentiarum. Archite-
ctus principium seu causa ædifi-
cii. Propositio una aliarum, quæ ex illa cognosci &
demonstrari possunt, principium. Notio principii est
usus amplissimi in omni disciplina: Species vero ejus,
principia essendi, fiendi, & cognoscendi apud Meta-
physicos passim explicantur, & infra, quantum nostra
interest, definientur.

Inter se connexa dicuntur, quorum unum in se
continet rationem alterius. Unde *nexus* est mutua
rum ad se invicem relatio, vi cuius unum alterius rationem
in se continere intelligitur. Baum. Metaph. p. 233. Sic
inter principium & principiatum, causam & effectum,
finem & media, signum & signatum, inter antece-
A dentia

dentia & consequentia , itemque coëxistentia , quatenus unum ab altero dependet , nexus intercedit . Ita in propositione determinata , subjectum & prædicatum ; in syllogismo , præmissæ & conclusio ; in moralibus , actionis qualitas & imputabilitas ; jus & obligatio ceu relata , inter se connectuntur . Ratio vero illa , per quam res inter se connectuntur , non semper est unica & sola sufficiens , sape enim plures ad nexus aliquem constituendum concurrunt , ita ut A a-liquid contineat rationis , cur alterum sit , B aliquid , & nonnihil C huc conferat , adeoque rationem illam in definitione non diximus sufficientem . Quænam sint principia legis Naturalis & Civilis , infra suis locis explicabitur . Per nexus vero utriusque *eam* intelligimus relationem , vi cuius , unius alteriusve vel essentie , vel existentie , vel denique modi ratio ex altera reddi possit . Ut appareat , nihil hic a nobis sumi , quod contradictionem involvat , rem infra argumentis probandam , exemplo hic illustrare licet . Lex Civilis furtum prohibet : ratio prohibitionis proxima in voluntate imperantis queritur : verum si eandem altius repetere instituis , ad legem N. , quæ idem prohibet , tibi recurendum est . E contrario , qualis poena Civilis , pro quantitate criminis & damni , furi infligenda sit , Lex N. immediate non determinat , sed Imperanti , sub his vel illis circumstantiis , eam determinandi , jus concedit . Unde Legis utriusque nexus in utroque casu eviderter perspicitur .

S. II.

Per experientiam deprehendimus actionum humarum , tam animæ , quam corporis , alias a libera voluntate dependere , alias per ipsam utriusque essentiam & naturam , absque libertate , determinari . Illas liberas , has naturales & necessarias appellamus .

Veri-

Veritas hujus propositionis, et si non minus experientia, quam consensu Philosophorum nititur; probe tamen vel ideo notanda est, quod omnis moralitatis & imputationis ratio inde pendeat. Existere enim in anima perceptiones quasdam simplices, quæ omnem deliberationem & liberæ voluntatis determinationem anteverunt, experiendo cognoscimus; quemadmodum in corpore digestio cibi, circulatio sanguinis, & ejusmodi plures actiones, per ipsam corporis essentiam seu structuram, & vim ejus intrinsecam determinatae a voluntate libera haud dependent. Has igitur actiones naturales & necessarias vocamus. Contra autem sentio, posse me hoc ipso tempore cogitationes meas ad actionum naturam investigandam libere determinare, & pro lubitu continuare; nec non easdem per organa corporis certo modo significare. Haec igitur actiones liberæ censemur. Actiones vero corporis, quas per organa illius anima exsequitur, liberæ dicuntur, non respectu corporis, utpote cui nulla in se competit libertas, sed respectu animæ, quatenus motus corporis illius nutu producuntur.

§. III.

Cum ad consequencias actionum liberarum attendimus, pro diversa earundem, sive constanti, sive variabili determinatione, deprehendimus, alias aliasque mutationes, in anima & corpore, atque statu utriusque, tum interno, tum externo, inde oriri. Porro observamus hominem, quoad utriusque statum, ex his mutationibus perfectiorem freddi, vel imperfectiorem. E. g. cum quis vel virtute enitescit, vel per literas doctus, moratus & politus redditur, aut contra vitiis se dedit, & omnia studia humanitatis dediscit; tum in isto homine mutationes quædam accidentunt, atque status illius internus & animi variatur. Et si quis ve-

DE PRINCIPIIS ET NEXU

nenum sumit, aut per crapulam valetudinis jaſturam facit, itemque, cum per medicamenta vim veneni, vincit, & vitæ continentia iterum convalescit, status corporis & quidem internus mutatur. Nec minus si quis bene vel male inter homines audire incipit, aut si homo pauper & obscurus ob industriad suam diteſcitur, aut ad honores emergit, statum illius hominis externum mutari dicimus. Hujusmodi determinata modorum cum essentialibus & attributis coëxistentia, quam statum dicimus, hominem varie mutari, vel in melius, vel in deterius, indeque vel perfectiorem fieri vel imperfectiorem, deprehendimus.

§. IV.

Cum consensus plurium a se invicem differentium in uno, notionem perfectionis in genere absolvat; consensus vero sit tendentia ad unum aliquod obtinendum; (Wolfi Ontolog. §. 503.) tum statum hominis perfici dicimus, cum status praesens cum præterito & futuro, & omnes cum essentia & natura hominis convenient, quemadmodum in casu opposito, eundem reddi imperfectiorem affirmamus. Hinc notio boni & mali fluit. Nempe quod nos statumque nostrum internum & externum perficit, illud dicitur bonum. Malum contra.

Si quis e. g. per vitæ continentiam, per exercitia & modicos labores, nec non doctrina & virtutis studio efficit, ut mens sana sit in corpore sano, nemo non statum illius perfectiorem esse affirmabit, quam si gulæ atque otio deditus, nec Deo, nec sibi aliisque debita officia præstiterit. In priori casu actionum quidam concentus & harmonia conspicitur; in posteriori magna earundem deprehenditur discordia. Frustra vero aliquis objiceret, per hanc notiohem perfectiōnis, vitam hominis intemperantis & dissoluti fore perfectam, eo quod turpes ejus actiones inter se consentire videntur. Hanc objectionem acutissimus Bülfingerus

LEGIS NATURALIS ET CIVILIS.

gerus excepit & plane enervavit. Dilucid. p. 124. Ce-
terum in actione humana probe distinguendum est id,
quod physicum est, ab eo, quod est morale. Bonum
quidem & malum, quatenus per se aptum est ad ho-
minem, statumque illius, vel perficiendum vel imper-
fectiorem reddendum, hactenus non nisi physice tale
est. Atque actibus hominum vitiosis quatenus sic con-
siderantur, aliquid perfectionis quidem inesse potest,
bonis actionibus commune, atque in his laudabile &
imitandum; sed inde non sequitur, iisdem moraliter
& in relatione ad agentem ejusque actiones alias, &
statum illius & aliorum spectatis, eam, quæ hie requi-
ritur, perfectionem competere. *Omnis quidem natura*
(essentia) inquit Augustinus, in quantum natura est,
bona est, vitium autem omne contra naturam est. de
lib. arbitr. Nempe res ipsæ in se & essentialiter bonæ,
naturaliter etiam bonæ sunt, quatenus accessu suo ad
alias, quibuscum convenient, eas perficiunt; malæ
vero censentur, quatenus naturis illarum rerum, qui-
bus accedunt, adversantur, easdemque vitiant atque
corrumpunt. Tantumque additur malitiæ vitiorum,
quantum naturarum integritati detrahitur. Sie animæ
non minus, quam corpori nostro, alia per ipsam illo-
rum rerumque essentiam & naturam convenient, alia
disconvenient; & per hanc convenientiam vel discon-
venientiam apta sunt ad perfectionem vel imperfe-
ctionem hominis, quoad statum, & animæ & corpo-
ris, promovendam. Quænam vero illa sint, primum
experiundo discimus; deinde rationis ope bonorum
istorum malorumque discrimina indagamus; & sic nor-
mam agendi & non agendi ex ipsa natura sumimus.
Cum enim nexus inter actiones nostras, & ea, quæ
inde vel constanter, vel sub certis conditionibus se-
quuntur, & ad perfectionem nostram vel imperfectio-

nem tendunt, intercedentem perspicimus, notio boni & mali naturalis sua sponte inde fluit. Quæ licet moralitatem actionum liberarum minime absolvat, eidem tamen, quatenus objective consideranda venit, omnino substerni debet. Ad moralitatem itaque actionis, quatenus est actio humana, plura requiri, ex sequentibus patescet.

§. V.

Determinationes rei vocantur ea omnia, quæ efficiunt, ut res aliqua præcise hæc res sit, nec alia, seu ut Scholastici loquuntur, per quæ res constituitur in esse suo formalí. Determinationes illæ sunt vel constantes, quæ semper cædem manent, genere vel specie rei salvis, vel variabiles, quæ, ceteris manentibus iisdem, mutari possunt. Ad priores referuntur essentialia & attributa, seu constitutiva & consecutiva rei, ad posteriores pertinent modi, seu accidentia. Ita determinaciones actionis alicujus essentiales sunt, per quas concipiatur, tanquam actio certi cuiusdam generis vel speciei. Accidentales vero, quæ essentialibus superveniunt, & actionem varie afficiunt. Unde actio in se bona dicitur, quæ per determinationes essentiales bona est; & in se mala, quæ per determinationes essentiales mala est; hoc est, quando ex essentialibus ejus & attributis demonstrari possit, quod per se ad perfectionem, vel imperfectionem hominis tendat. Actio vero in se indifferens dicitur, quæ per determinationes essentiales neque bona, neque mala est. Quod si vero per determinationes accidentales essentialibus supervenientes demonstrari possit, quod ad nostram statusque nostri perfectionem, vel imperfectionem quomodounque tendat, in bonam, vel malam abit, eique bonitas, vel malitia intrinseca itidem tribuenda venit. Bonitas vel malitia logice prædicatur de actionibus vel absolute, vel conditione.

ditionate, prout vel in notione actionis instar attributi continetur, vel sub data conditione, tanquam modus eidem competit. Eadem utrobique est necessitas praedicandi, modo notio sit determinata, ut ex Logicis constat. Unde & actionum intrinseca bonitas & mali-tia latius se extendit, quam vulgo putatur.

§. VI.

Perfectionem universi in eo consistere, ut omnes rationes particulares in aliquam generalem tandem resolvantur, & fines intermedii omnes generali cuidam & ultimo apte subordinentur, ex Cosmologia & Theologia Naturali constat. Quænam illa sit ratio ultima & finis finium, suo loco dicetur. Quærimus nunc particulares ex ipsa natura cognoscendos.

Per experientiam novimus, res naturales, & inter eas, facultates animæ nostræ, & organa corporis humani, per essentiam & naturam suam ad varios usus præstandos apta esse. Cum usus rerum Naturalium, quatenus ab agente intenduntur, in fines abeant, (Wolf. Theol. N. P. 1. §. 647.) & usus rerum naturalium omnium sint fines a Deo intenti, (Idem l. c. §. 648.) sequitur Deum intendisse usus facultatum animæ & organorum corporis, consequenter isti sunt fines a Deo intenti. E. g. intellectus hominis hunc usum habet, ut res varias sibi repræsentare possit. Hæc perfectio intellectus animæ humanæ est essentialis, per cuius vim naturalem variarum perfectionum accidentialium capax est, ut veritates multas cognoscat; ut clare, distincte, ac certo cognoscat; ut in quolibet casu verum ab apparenti discernat. Hæc directio facultatis cognoscitivæ ipsi essentiæ & naturæ animæ, adeoque & fini illius conformis est, diversa vero iisdem repugnat. Sic etiam facultas animæ appetitiva per naturam animæ ad bonum in genere est determinata.

Per-

Perfectio ejus essentialis est, quod bona appetere & mala aversari possit. Sed appetere ordinate, nihil nisi vere bonum appetere, nihil nisi vere malum aversari, & cum ratione concordiam constanter servare, perfectio ejus accidentalis est. Utraque essentiæ & naturæ animæ rerumque conformis. Utraque a Deo in natura intenta. Organa vitalia corporis humani talia sunt, ut per eorum essentiam & naturam intelligi possit, cur actiones ejus sic, nec aliter, fini Dei convenienter, determinandæ sint. Denique divitiæ, bona fortunæ aliæque res naturales & artificiales in se tales sunt, ut per earum rectum usum status hominis multum perfici possit. Unde intelligitur quænam in his sit intentio Dei per naturam, nempe ut quælibet res ad eos usus & fines dirigatur, ad quos a Deo destinata est; finem vero explicat usus, usum experientia & ratio. Hinc demum apparet, quomodo homo, agens liberum, in his omnibus sese gerere debeat, si perfectionem a Deo in natura intentam assequi velit. Nempe naturæ convenienter vivere tenetur, & actiones suas liberas per easdem rationes finales determinare, per quas determinantur naturales, haud vero per diversas. Per hanc enim actionum liberarum directionem perfectissimus consurgit in hoc universo rerum concentus, & res omnes finem, Naturæ suæ consentaneum, consequuntur. Hoc pervidisse olim Sinenses, testis est Illustris Wolfius in orat. de sinarum Philosophia practica, p. 62. qui hominem, ut partem universi, spectarunt, atque adeo ad perfectionem ejusdem requisiverunt consensum Microcosmi cum Macrocosmo, in actionum liberarum determinatione per easdem rationes finales, per quas determinantur naturales, consistentem.

LEGIS NATURALIS ET CIVILIS.

§. VII.

*Actio humana libera Recta est, quæ rationem suffici-
entem habet in essentia & attributis hominis, adeoque nulli
determinationi ejus essentiali, aut inde pudenti attributo, re-
pugnat. Vitiosa vero, seu minus recta, contra. Observa,
quod ratio illa, non semper immediate ab essentia
vel attributis hominis desumenda sit, verum & me-
diate ab iis, quæ inde deducuntur; atque adeo, præ-
ter bonitatem rei s. objecti, requiritur, ut nulla actio-
nis circumstantia vitium habeat; & quidem*

*130 Ut nullo laboret defectu quoad intellectum.
Quocirca requiritur, tum notio actionis sufficien-
ter determinata, hoc est, quæ contineat omnes eas deter-
minationes, quibus demonstrari possit, actionem intrin-
sece bonam esse, ne per ignorantiam eorum, quæ notio-
nem actionis ingrediuntur, eamque vel bonam vel ma-
lam efficiunt, in judicando aberremus, & in agendo
peccemus. Tum ex parte intellectus requiritur, ut verum
de actione feramus judicium. Judicium autem verum est,
quando prædicatum determinatur per notionem subje-
cti: (Wolf. Log. §. 513.) judicium igitur de bonitate
vel malitia actionis verum est, si de illa nihil affirma-
tur vel negatur, nisi quod in notione illius contine-
ri, distincte, aut satis clare cognoscimus. Denique,
cum in omni actione, quæ cum ratione suscipitur, con-
tineatur syllogismus quidam practicus, (Cantz. Psychol.
p. 813. seqq.) & casus particulares ad principia genera-
lia per ratiocinium adplicantur, evidens est, ad actio-
nem rectam, neque in tertia operatione mentis quic-
quam desiderari debere. Ratiocinium vero practicum
in casu quolibet particulari, si actus illius distincte re-
solvuntur, hunc fere in modum instituitur: Actio
præsens est talis, vel talis, (en notionem determina-
tam,) B*

tam), Actio talis, vel talis, est bona, vel mala, (hic imaginatio, vel memoria tuppeditat principium aliquod generale, quo bonitas vel malitia actionis definitur, vel casum alium præsentis similem, ob identitatem determinationum ad casum præsentem adplicat), Ergo actio præsens est bona, vel est mala, (ubi conclusio ex præmissis infertur).

2:o Ut recta sit actio, requiritur, ut homo & eandem velit, si bona est, atque si mala est, eam nolit: (Nisi enim voluntas, quæ libera est, ad actionem concurrat, nec ipsa actio libera est, neque moralis audit) & ut in volendo, vel nolendo, motiva actionis, quatenus hic consideratur, sumat ex intrinseca ejusdem bonitate vel malitia, haud vero determininetur per rationes extrinsecas, quæ notionem actionis non ingrediuntur. Deficitur igitur rectitudine sua actio, si homo apparentiis boni & mali ductus, vel delectatione aut tædio sensuum permotus, aut denique opinioribus aliorum, & quibusvis præjudiciis occupatus, agat, vel non agat.

3:o denique, nisi facultas locomotiva apta sit ad decreta animæ promte exequenda, non habebit actio omnimodam rectitudinem, quam habere debet: unde simul patet, in actione recta æstimanda, nonnullam etiam ejus rationem habendam esse. Præterea, cum intellectus & voluntas sint principales facultates, unde actionum rectitudo dijudicanda est, & in eas etiam inferiores facultates, sensus, imaginatio, memoria, appetitus & aversatio sensitiva, multum influant; nec non, præsertim in actione vitiosa, ignorantia & error, incogitantia, oblivio, neglectus attentionis, & quæ sunt alia, plurimum momenti hue adferant, quam multa in censum veniant, ubi de rectitudine actionis judicandum est, intelligitur. Cum actiones liberæ ex variis

variis variarum facultatum actibus componantur, & tales sint, quales ab iis esse permittuntur, ex dictis manifestum est, ad actionum bonitatem & rectitudinem simul requiri, ut nulli facultati contradicant, & e contrario, malitiam actionum & vitiositatem, ex repugnantia cum istis facultatibus, vel maxime dependere. Hinc demum patet, ad moralitatem objectivam, atque adeo ad rationem Legis ex indole rei petitam requiri, tum bonitatem intrinsecam, de qua supra diximus, tum convenientiam actionis cum essentia & natura humana; ita ut actio, si recta erit, nihil vitii ex determinationibus ejus fluentis contineat. Atque id est, quod Philosophi ajunt: bonum esse ex integra causa; malum ex quolibet defectu.

§. VIII.

Eam esse naturam voluntatis nostræ, ut bonum quoad se, distincte cognitum, appetat, & malum quoad se, distincte representatum, aversetur, sua quemlibet experientia docere potest. At dari actiones liberas, per se & natura sua, bonas ac malas, supra evicimus, sunt ergo illæ per se & natura sua appetibiles, hæ aversabiles: Et actiones in se quidem indiferentes, sed ob determinationes accidentales, in bonas vel malas abeuntes, hoc ipso, æque ac ceteræ, per se appetibiles vel aversabiles sunt. Hunc appetitum boni & fugam mali excitat & intendit voluptas quædam, ex intuitu perfectionis, quam actio bona spondet tribuitve, oriunda, & tedium ac dolor, qui actiones malas comitatur aut sequitur. Homini namque naturale est, ea, quæ delectant, prosequi; &, quæ turbant contristantque, aversari. Singulare hoc est beneficium naturæ, quod his stimulis, socordiam nostram atque inertiam, ad bonum prosequendum & malum fugiendum, animis excutiat. Hæc ergo motiva volen-

di cum actionibus in se bonis, & motiva nolendi cum actionibus in se malis, ipsa natura copulavit. Quamobrem cum *motiva volendi & nolendi cum alterius actionibus connectere*, in genere sit id, quod *obligare* dicitur, sequitur dari obligationem quandam naturalem, seu ipsius naturæ. Etenim 1. datur intrinseca actionum *bonitas & malitia*, (§. 5.) 2. eadem in ipsa hominis rerumque essentia & natura fundatur, (§. 6.) 3. Ratio sufficiens volitionis & nolitionis in representatione boni malique distincta consistit. (per demonstr.) Adeoque 4. Motiva volendi bonas actiones, & nolendi malas cum iisdem ipsa natura connexa sunt; obligatio vero (*activa*) definitur per *connexionem motivorum cum actionibus*; oppido ergo patet, dari obligationem quandam naturalem, seu ipsius naturæ. Prævideo hic objectiones, quæ adversus definitionem obligationis dirigi solent. Est enim definitio genetica & realis, adeoque disputationi obnoxia, quam ut evitemus, pauca hic de ea nobis sunt dicenda.

Quid sit Nexus, seu connexio, supra definitum est. Motivum autem est *representatione boni & mali voluntatem determinans*. Connectere ergo motiva cum alterius actionibus, est proponere & representare alteri bona vel mala, commoda vel incommoda, ex actione illius secutura, unde alter vel ad actionem moveatur & incitetur, vel ab eadem retardetur & deterreatur. Baum. Def. Phil. Mor. 989. Sic cum Deus Israëlitis facienda & omittenda præscripsisset, ipsis simul quævis bona & mala, ut motiva actionum coömittendarum & omitendarum repræsentabat. Vide Deut. 28. per integrum. Nec quidquam in legibus Divinis hoc ipso est frequentius. Ita Legislator homo ad delicta & crimina omittenda subditos obligaturus, certas eis pœnas, ut motiva, addit. Deinde observandum, definitionem hanc esse generali,

lem, in speciales, certis additis determinationibus, facile convertibilem; adeoque ab obligatione perfecta & imperfecta, interna & externa, itemque a notione superioris tantisper abstrahi. Sed nescio quis lusus sit verborum iis, qui obligationem, ex ipsa actionis indole & natura intrinseca oriundam, vocant externam, & eam, quæ extrinsecus a Legislatore supervenit, internam; unde obligationem naturalem, quæ hoc modo externa erit, nullam esse perperam inferunt. Contrarium infra probabimus, ostensuri etiam, quomodo obligatio Naturalis in divinam & humanam, sine sui mutatione, abeat. Objici etiam solet, stante hac definitione, posse parem a pari, amicum ab amico obligari; immo legem Naturæ totam in consilium & suasionem converti. Rf. Posse obligationem erga se invicem inter homines pares ex factis horum oriri, nemo negaverit, quin pactis & contractibus omniem vim obligandi negare sustineat. Sed an ex consilio & suasione inter pares oriatur obligatio, dispiciemus. Consilium dare dicitur, qui significat, quid sibi videatur, ut aliquid fiat, vel non fiat. Suadere autem, qui significat, quid fieri velit, ita tamen, ut in alterius arbitrio, quid facere velit, uterque relinquit. Ille rationes rei; hic voluntatem suam imprimis respicere censetur. Si igitur pari consulens, motiva & rationes adducit, non illum obligat vi judicii sui, sed obligationem aliunde oriundam interpretatur; &, cum ex ipsa actionis committendæ vel omittendæ indole, motiva & rationes consiliorum regulariter sumantur, ipsam legem Naturæ in casu quodam particulari alteri explicare censetur. Quemadmodum enim, si subditus alter alteri significat, quid vi legis Civilis in casu aliquo dato facere, vel omittere debeat, non eundem obligat; sed legem Imperantis obligantem explicat & interpretatur; ita dum

alteri consulendo significamus, quid rectum & utile eidem sit, non dicimur proprie per hoc solum eundem obligare. Si cui vero Jus simul alterum obligandi competit, ejus consiliis etiam vis obligandi inesse potest. Concedit Illustris Wolfius, parem a pari obligari posse, sed imperfecte; nec negari potest, vocem obligationis tam late interdum sumi: verum & hanc obligationem in aliam resolvi, haud difficile est intellectu. De sualione vero quid in hoc momento sentiendum sit, ex dictis facile constare arbitror. Ad consilium Naturæ, uti dici solet, & totam hanc quæstionem, quod attinet, probe notandum est, non agnoscere a multis pro vera obligatione, nisi eam, quæ externe a jussu superioris provenit, cum vi & efficacia etiam reluctantibus ad obsequium cogendi conjuncta. Quo sensu tantum abest, ut consilio tribui possit vis obligandi, ut hæc ne quidem legi Naturali in se competit. Accedit, quod multi veritatem obligationis effectu metiantur, unde obligatio Naturalis, cum vitæ improborum regendæ haud sufficiat, nec vim aliquam in animis eorum exserere videatur, nisi fortius momentum aliunde ei accedat, fere pro nulla habetur, etiam si sapientes, quorum judicio & veritate rei standum est, vim ejus maxime obligantem agnoscant. Quam in rem apposite & vere Thomasius Fund. I. N. & G. l. I. c. IV. §. 63. *Obligatio*, inquit, *intrinseca inter stultos* fere non habetur pro obligatione; at sapiens eandem pro nobilissima specie habet. Et porro §. 65. *stulti* inquit, *magis imperio*; sapientes, id est, etiam ii, qui sapere incipiunt, *magis consilio reguntur*. Etiamsi igitur Lex N. per modum consilii sapienti proposita, sufficientem vim obligandi apud ipsum habitura esset: Cum tamen nemini jus & licentiam quidvis agendi concedat; per modum nudi consilii perperam illam concipi existi-

existimamus. Si vero obligatio ejus cuiquam videatur imperfecta, is ex infra dicendis facile cognoscet, quod modo in perfectam & formalem abeat. Sed ut in obligatione quomodounque concipienda, animum a motivis plane abstrahamus, induci non possumus.

§. IX.

Moraliter necessarium dicitur, cuius oppositum, salve rectitudine actionis, fieri nequit. Hinc necessitas moralis agendi est id, quod obligationem (passivam) dicimus.

Quoniam recte agendo omittimus id, quod rectum non est: proinde sub actione comprehenditur simul omissione contrarii, adeo ut obligatio passiva eodem sensu dicatur necessitas moralis agendi & non agendi. Præterea, cum notio necessitatis moralis involvat notionem rectitudinis, & hæc sit ea, quæ per essentialia agentis determinatur, nec ulli eorum contradicit: (§. 7.) Moraliter necessarium, vere non apparenter tale, hic intelligi, manifestum est. Ceterum quia obligatio activa & passiva sunt relata, nec hæc sine illa concipi potest, ope hujus definitionis, alteram illam vitio quodam a non nemine eidem imputato liberandi occasio datur. Argumentum in exemplo quodam propositum est hujusmodi: Fur e. g. indiget re aliena, eamque videt appetibilem; vi igitur horum motivorum, & per nostram definitionem obligationis activæ, ad eam domino auferendam obligatur. Ubi enim adest motivum qualecunque; ibi obligatio aedesse videtur. R^s. Indigentia est quidem unum motivum rei acquirendæ, sed & requiri, ut eam acquirendi jus a lege N. concedatur, infra patebit. Res aliena, ob usum, quem præstare potest, nullo alio respectu habitu, est quidem appetibilis, & appetere bonum non est absolute vitiosum, sed appetere inordinate, & contra legem ac Jus Naturæ, vitium habet. Qualis igitur est actio furti?

furti? Ex determinationibus ejus demonstrari potest, quod sit intrinsece mala, atque ad imperfectionem hominis, tum ejus, qui furatur, tum illius, cui res sua auffertur, tendat. Ecquis nescit ex hujusmodi actionibus statum hominum, tum internum, tum externum, valde turbari? Quis non videt dissensum cum ipsa hominis natura, ejusque statu perfecto? Furtum igitur est actio per se mala, adeoque per se non appetibilis, sed aversabilis. Ad motivum etiam requiritur, ut actio sit recta. Furtum vero contradicit & facultati cognoscitivæ & appetitivæ. Fur hanc actionem putat esse bonam, cum tamen in se sit mala, adeoque destituitur notione ejus sufficienter determinata, unde & judicium de actione est erroneum. Deinde non vult, seu rationabiliter appetit actionem, ob bonitatem ejus intrinsecam; sed appetitum sensitivum secutus, specie boni decipitur. Adeoque ad obligationem simul requiritur, ut motiva sint legitima, hoc est, ut ad ea adhibenda lege N. obligemur, vel jus habeamus. Ideoque non valet: ubi adsit qualecunque motivum, ibi adest obligatio; nec illud: ubiquecunque non adsit cognitio rei distincta, ibi non adest obligatio. Bonum enim & malum in se & objective talia sunt, independenter a modo cognitionis, & appetitionis atque aversationis nostræ; Adeoque illud per se appetibile, hoc per se aversabile dictum est. (§. 8.) Unde illius aversatio, & hujus appetitio qualiscunque contra naturam est; quemadmodum contra, illius appetitio & hujus aversatio qualiscunque secundum naturam est. Qualis in utroque casu adsit obligatio naturalis, quis videt. Appetere enim id, quod in se malum est, & aversari id, quod in se bonum est, quomodounque illud demum fiat, contra naturam est. Quatenus enim actio furti concipitur, ut actio hominis, in quam

quam facultas cognoscitiva & appetitiva influit, (§. 7.) abunde patet, eam multiplici vitio laborare. Nulla igitur adesse potest necessitas moralis eam committendi nulla item obligatio passiva; consequenter nulla activa singi potest. Idem de aliis ejusmodi casibus judicium esto.

§. X.

Homo naturaliter, seu per ipsam suam rerumque essentiam & naturam, obligatur ad actiones intrinsece bonas committendas, atque ad intrinsece malas omittendas. Et enim actionibus liberis competit bonitas & maliitia intrinseca; (§. 5.) adeoque illae per se appetibiles, haec per se aversabiles sunt. (§. 8.) Bonum vero & malum, quod actionibus inest, quamprimum recte cognoscuntur, motiva praebent volendi & nolendi, ita ut anima per naturam suam determinetur ad illud prosequendum, & ad hoc fugiendum. ibm. Natura igitur cum ipsis actionibus motiva copulavit, ut bonum agere, malum omittere velimus. At connexio motivi cum actionibus est obligatio activa, (§. 8.) cui respondet in agente obligatio passiva (§. 9.) Ultraque vero est Naturalis. Hominem ergo ad actiones intrinsece bonas committendas, & contrarias omittendas, naturaliter obligari, manifestum est.

Quæ adversus hanc propositionem moveri possent, ex iis, quæ §. præcedenti diximus, facile expediri poterunt.

§. XI.

Regula, secundum quam actiones nostræ libens determinare obligamur, in genere dicitur Lex. Et in specie Lex Naturalis, quæ obligationem naturalem injungit, adeoque, quæ in essentia & natura hominis rationem sufficiensem habet.

Vox *regula* in sensu translato Philosophis valde est familiaris. Per eam hic intelligitur *propositio aliqua a-gendum vel omittendum determinans*. Ceterum in definitione legis nominali & generali non necesse est, mentionem fieri superioris, a quo veniat & lex & obligatio. Illa in specialibus Legum definitionibus locum habet. Sed neque adhuc Legem N. ad Deum retulimus, et si eo demum necessario referenda est, ut eam objective, seu quoad moralitatem objectivam, aliquanto penitus ante considerare licet.

§. XII.

Homo Lege N. obligatur ad actiones intrinsece bonas committendas, & intrinsece malas omittendas. Obligationem hominis naturalem ad hanc actionum liberarum directionem, iam modo (§. 10.) demonstravimus. Quia vero Lex N. est, quæ obligationem naturalem injungit, eadem demonstratio ad propositionem praesentem applicari potest.

Quandoquidem vero actiones intrinsece bona sunt, quæ ad nostram statusque nostri perfectionem tendunt, & intrinsece malæ contra; (§. 4.) sequitur, hominem Lege N. obligari ad committendas actiones, quæ per se ad hominem, statumque ejus, perficiendum tendunt, & ad omittendas contrarias. Estque adeo hæc una Regula, seu Lex Naturalis: *Fac ea, quæ te statumque tuum perfectiorem reddunt, & omitt ea, quæ te statumque tuum imperfectiorem reddunt.*

§. XIII.

Lex Naturæ hominem obligat, ad omnem perfectionem, quæ recte facultatum naturalium usu parabilis est, querendam. Lex N. hominem obligat ad actiones intrinsece bonas committendas, & contrarias omittendas. (§. 12.) Sed actiones intrinsece bona sunt, quæ ad hominim-

sta-

statusque illius, perfectionem promovendam tendunt: (§. 4.) ad perfectionem igitur suam quærendam seu promovendam homo Lege N. obligatur. Perfectio autem hominis statusque illius, in consensu actionum liberarum inter se, & cum naturalibus consistit: (§. 4.) & quo plures sint actiones consentientes, quantoque accuratior istarum consensio obtineatur, tanto quoque major inde exsurgit perfectio; perfectio autem in suo genere summa, ubi omnes hominis actiones inter se, & cum fine Dei amicissime conspirant. (§. 6.) Finis Dei in natura explicatur, per usum facultatum naturalium, & in Legem N. satis manifesto abit. Per hunc vero usum, perfectio a Deo intenta obtinetur, (§. 6.) quemadmodum ex earundem abusu, & usus neglectu, imperfectio hominis oritur. Quin igitur homo Lege N. obligetur ad omnem facultatum naturalium usum adhibendum, consequenter ad omnem perfectionem isto usu parabilem quærendam, minime est dubitandum.

Quam multa ad perfectionem vitæ moralis, quæ in consensu actionum liberarum omnium inter se & cum naturalibus consistit, requirantur, ita ut nullus in ea notetur defectus rectitudinis, nec quicquam, quod reprehendat, Lex N. inveniat, non paucis, neque hoc loco explicari potest. Non est dubium, quin ad eam custodia Legis N. pro virili sua ducat, & homo id agere debeat, ut ad majorem majoremque perfectionem continuo progredi possit: sit ita, quod illum gradum, quem lex requirit, dum mortales sumus, nunquam attingamus. Ex infirmitate aut socordia nostra, nullum veritas ipsa detrimentum capere debet: danda potius opera est, ut ad metam, et si longissimo intervallo a nobis remotam, proprius propiusque in dies accedamus, nec culpa nostra longius ab ipsa di-

stemus, quam rectus usus facultatum naturalium permettere debebat. Requirit adeo Lex N. animum quibusvis habitibus imbutum, & virtutis non tantum naturalis & Civilis studiosum, sed & pietatem philosophicam, ut actiones nostras omnes, per motiva ex attributis & providentia Dei desumpta determinemus, atque ad manifestationem divinæ gloriæ dirigamus, qua de re suo loco. Quin si vires & motiva agendi alioris naturæ aliunde, & ex singulari Dei beneficio veniant, Lex N. eadem sponte arripit, & hominem ad rectum eorum usum obligat. Licet enim Gratia supernæ veniens sphæram naturæ transcendat, & perfectio hominis Christiani perfectionem hominis, solis naturæ viribus utentis, longo post se intervallo relinquat; altera tamen alteram non excludit, sed utraque conjunctis viribus, salva tamen differentia ordinis, modi & efficaciæ, id agit, ut unum *πεντέλειον* prodeat. Sed nostrum jam non est, ea quæ ad forum Theologicum pertinent, examinare, nec praxim moralē & Ethicam hic tradere: principia tantum quædam Legis N. in eum finem explicamus, ut pateat, quam exactam obligationem, quamque excellentis studium perfectionis illa nobis injungat commendetque; quales etiam actiones nostræ eidem conformes esse debeat. Utile est videre, quo sit eundum; et si non nisi leatis progressionibus, & per varios status ad metam pervenire datur. Ceterum cum Lex N. bonas actiones præcipit, & malas prohibet, nullo monente patet, eandem simul obligare ad bonum majus minori preferendum: Minus enim bonum, quatenus majus excludit, malum censetur, & haecenus non est legitimum volendi motivum, nec ad illud eligendum obligari possumus. In statu vero necessitatis, ubi duo vel plura mala

mala repræsentantur; quorum unum est eligendum, cum sie minus malum rationem boni habeat, ad ejus prælationem, Legem N. obligare, non est dubium. Sed hoc de malis, prout physice spectantur, intelligendum esse, cuivis patet.

S. XIV.

Homo Lege N. obligatur ad perfectionem suam, tum quoad animam, tum quoad corpus suum, tum denique quoad facultates & bona externa promovendam. Hæc propositio, quæ summam exhibit officiorum, quæ quisque sibi Lege N. præstare tenetur, in proxime præcedente continentur, & adeo manifeste fluit ex regula Naturæ §. 12. data, ut ulteriori probatione non indigeat. Momenta tamen ejus explicare, operæ pretium erit.

Hominem valde imperfectum nasci, & per abusum, vel non usum facultatum naturalium imperfectiorem fieri posse, ipsa docet experientia. Quantum caliginis in anima, quoad facultatem cognoscitivam, quantum inertiarum, quoad appetitivam nobis connascitur! Infirmitates corporis quid memorem? In ætate proiectiori quot anima imbibit errores? quot oceupatur præjudiciis? quam referta est ideis falsis, obscuris & confusis? quot inordinatae appetitiones & aversationes cum innumera affectuum turba inde nascuntur? In his malis ac imperfectionibus tollendis non sine fructu desudat Philosophia. Sunt sua Theologiae, & multo quidem efficaciora, remedia. In illa præcipuam sibi partem vindicant Logica, circa facultatem cognoscitivam perficiendam occupata, & Ethica, quæ in facultate appetitiva emendanda operam suam potissimum collocat. Multum profecto momenti in eo positum est, ut anima multiplici rerum præstantium & utilium cognitione collusfretur; ut noti-

DE PRINCIPIIS ET NEXU

riam sibi comparet, claram, distinctam, solidam; ut habitum recte judicandi ratiocinandique sibi acquirat. Hinc enim sit, ut actiones liberæ, quoad intellectum, debitam restitutinem nanciscantur. (§. 7.) Quoad facultatem vero appetitivam anima simul perficitur, si distincta & viva cognitione boni & mali imbuatur: Eo enim efficitur, ut nihil appetat, nisi verum bonum, nihil aversetur, nisi verum malum, adeoque ut appetitus sensitivus cum rationali consentiat: quo ipso actionibus liberis, quoad voluntatem, debita constabit rectitudo. Sed quum & reliquæ animæ facultates, quæ inferiores dicuntur, in actionum moralitatem multis modis influant, (§. 7.) has una perfici debere, palam est? Perfectio corporis humani in eo potissimum consistit, ut primo sit sanum ac integrum, morbisque ac doloribus vacuum. Deinde ut singula ejus organa prompta sint ad decreta animæ rite exsequenda. Circa valetudinem corporis conservandam curandamque versatur ars medica. Altera ejusdem perfectio variis artibus & exercitiis paratur. Cum in his momentis magna pars felicitatis humanæ consistat, ecquis dubitat, quemlibet Lege N. obligari, ad perfectionem corporis sui & organorum ejus promovendam? Ut tamen anima corpore est nobilior, ita majori studio in illius, quam hujus perfectionem incumbendum esse, quilibet videt. Denique homo sine facultatibus & bonis externis haud commode vivere, ac ne vivere quidem potest, nec perfectiones animæ corporisque istis admiculis carere queunt, id quod cuilibet, vel paullum attendenti, patet. Cum igitur Lege N. obligetur ad ea facienda, quæ ad suam statusque sui perfectiōnem promovendam tendant: (§. 12.) ad facultates etiam & bona externa, quantum saltem satis, aut necesse sit,

se sit, sibi comparanda, eadem Lege illum obligari, palam est. Quantum vero illud sit in quolibet casu, ex circumstantiis judicandum est.

§. XV.

Ipsa essentia & natura hominis rerumque est principium essendi Legis naturalis immediatum. Etenim Lex Naturæ est, quæ rationem sufficientem habet in essentia & natura hominis rerumque, &, hac posita, simul ponitur. (§. 11.) Unde per eam intellegitur, cur lex sit potius, quam non sit, & talis quidem, non alia. Quamobrem, cum principium Essendi, secundum Metaphysicos, sit id, quod in se continet rationem sufficientem, cur alterum sit & quidem tale, propositionis nostræ veritas in aprico est. Quia vero hominis rerumque essentia & natura in aliud principium se prius ultimo resolvitur, ut infra patet, consequenter Lex N. quæ ex illa immediate fluit, eodem tandem redeat, necesse est; ratio in promptu est, cur hoc principium immediatum a nobis dicatur.

Siquidem & Lex N. ipsa hominis rerumque essentia & natura constituitur, (§. 11.) & actionibus, de quibus disponit, intrinseca bonitas, vel malitia, competit, (§. 5.) atque etiam per convenientiam cum essentialibus hominis, rectitudo earum, & contra vitiositatis, determinatur: (§. 7.) vel hinc intelligitur, cur Lex N. dicatur immutabilis, & moralitas actionum necessaria sit, a libera voluntatis dispositione minime dependens. Quamdiu enim essentia & natura hominis rerumque eadem est futura, tamdiu Lex N., quæ in ea fundatur, eadem manebit, tamdiu etiam actionum bonitas & malitia intrinseca, rectitudo & viciositas, honestas & turpitudo, eodem modo sese habebunt. Et quum dispensatio in Lege non sine aliqua ejus-

ejus mutatione fieri censeatur; patet simul, cur Lex N. dicatur indispensabilis. Nec vero mutatur Lex N. quando, novis emergentibus circumstantiis, alias aliisque accipit determinationes, &, pro earundem varietate, varie applicatur; neque etiam in casu collisionis, ubi Lex altera alteram vincit, & exceptionem quandam facit, ulla nisi species mutationis adest. Qua de re suo loco.

§. XVI.

Cognitio Legum Naturalium ex ipsa essentia & nature hominis rerumque haurienda est. Etenim ex essentia & natura hominis rerumque cognoscitur tum natura actionum liberarum intrinseca, (§. 5.) tum earundem directio. (§. 6.) Regula vero, secundum quam actiones liberæ determinari debent, quatenus in natura & essentia hominis continetur, est Lex N. (§. 11.) hujus igitur cognitionem indidem hauriendam esse, palam est.

Veritatem & hujus & præcedentis propositionis haud obscure agnovit Cicero, qui pluribus locis dicit, *jus natura esse constitutum, & bonum, honestum, malum & turpe, natura talia esse.* Vid. L. I. de LL. Et porro *Natura*, inquit, *juris ab hominum rerumque petenda natura*; ut patescat, *quid sit homini natura tributum, quantum vim rerum optimarum mens humana contineat, cuius muneris colendi efficiendique causa nati sumus, qua sit conjunctio hominum, qua naturalis societas inter ipsos; hic enim explicatis, fons legum & juris inveniri potest.* l. c. Quin & ipse Gentium doctor, Paulus Rom. XI. 15. dicit, *gentes sibi ipsis legem esse, & opus legis cordibus suis inscriptum habere:* id est, Legem Naturæ ex ipsa essentia & natura sua haurire, & ut obligantem agnoscere, quod est Lex N. implicita. Hic enim rebus, non verbis, usus est Deus ad voluntatem suam significandam.

Quo-

Quomodo enim velit rem aliquam a nobis usurpari, primo intendit; intentionem deinde usus rei declarat; usum vero cognoscimus proprio studio, vel experiundo, vel ratiocinando. Cognitio vero nostra, siquidem vera & rei conformis erit, non ex fictionibus & arbitrariis idearum combinationibus constabit, sed ex ipsa rei indole haurienda est. Quapropter verum propriumque Legem N. cognoscendi principium incomplexum non potest aliud esse, nisi ipsa hominis rerumque essentia & natura. Complexum vero, quo propositio aliqua generalis intelligitur, ex qua veritas aliarum deducenda est, velita cum Celeberrimo Lehmanno formare licet: *Quicquid natura & finis rerum requirit agendum, vel omissendum, illud agere vel omittere debemus; vel in determinatione actionum liberarum per easdem rationes finales, per quas determinantur naturales, baud vero per diversas, cum Celeb. Wolfio idem collocari potest.* Res enim eodem redit. De principio Juriss. Legis Naturalis, & methodo illam cognoscendi, multum inter eruditos disputari notum est. Qua de re varias variorum sententias, praeter alios multos, recensent Budd. Theolog. Mor. P. 2. c. 2. §. 53. not. & A. A. Hochstet. Colleg. Pufend. p. m. 173. seqq. recteque affirmant, posse eas, saltem plerasque, inter se conciliari; Quatenus enim vera sunt, quæ pro principiis sumuntur, et si non adæquata, aut omnia æque commoda & evidenter, & propositiones inde legitime deducuntur; cum veritates sibi invicem contradicerent nequeant, in eadem tandem præcepta Legis N., eandemque actionum liberarum directionem incident, necesse est. Quod etiam fieri posse experientia docet. Non tamen perinde esse existimaverim, quodcunque principium sumatur, & undecunque exordia Legis N.

demonstrandæ ducantur. Si quis autem eam ex proprio principio, atque accuratius explicare voluerit, ei naturam hominis rerumque, unde ea oritur & denominatur, minime deserendam esse arbitror. Multa deinde alia in subsidium utiliter vocari possunt, unde doctrina & plus accipiat luminis, & faciliorem ad causas particulares applicationem reddit, majoremque sic usum in vita humana præstare possit.

§. XVII.

Leges N. ope rectæ rationis nobis innotescunt. Leges N. vel ex essentia & natura hominis rerumque immediate deducuntur, vel ex aliis Legibus N., in quibus rationem suam habent, derivantur. Illas primitivas, has derivativas appellare moris est. Inter se connexa dicuntur, quorum unum continet in se rationem alterius. (§. 1.) Leges vero derivativæ in primitivis, & hæc in essentia & natura hominis rerumque rationem suam habent, adeoque inter se connectuntur; & hæc immediate, illæ mediate, in unum idemque principium demum resolvuntur. Cum igitur modus cognoscendi noster rebus, uti in se sunt, conformari debeat, Leges N. distincta ac completa notione cognosci nequeunt, nisi nexus earum tum inter se, tum cum primo principio perspiciatur. At facultas nexum rerum seu veritatum perspiciendi dicitur *ratio*, & hæc tamdiu censetur recta, quamdiu data definitio eidem competit. Leges igitur N. ope rectæ rationis nobis innotescere, abunde patet.

Nemo non videt, Leges N. non posse omnes immediate, ex essentia & natura hominis, deduci. Opus est hinc inde medio aliquo termino; immo saepè non nisi per longam idearum seriem, a casibus specialibus ad prima principia, adscendere licet. Ceterum cuivis

appa-

apparet, sermonem nobis potissimum esse de modo cognoscendi Leges N. accuratori, & quatenus rationcinando ex principiis suis legitime demonstrandæ sunt. Non igitur negamus, posse Legem N. saltem quoad generalia ejus præcepta, aliis modis, etiam a simplici vulgo, confuse cognosci. Prout vero facultas rationcinandi, & ingenii cultura felicior, vel infelicio alii cui obtigerit, eo vel intimius longiusque in nexum veritatum Legum N. penetrare, vel propius a principiis subsistere datur. Ex duobus præcipue momentis clarum est, cognitionem Legum Naturalium esse opus rationis. Primo, quando Leges N. ex principiis genuinis erutæ in nexus suo ac systemate considerari debent: quemadmodum enim reliquæ disciplinæ propositionibus universalibus constant; hæ vero ex singulæribus formantur per abstractionem, & per rationem combinantur; ita etiam Lex N. ex iis, quæ essentiæ & naturæ hominis rerumque inesse, aut inde sequi deprehendimus, desumptæ, in propositiones universales abeunt, quas legitime inter se connectere, connexasque perspicere non nisi rationis esse potest. Deinde, sive Leges N. ab Imperante ad actiones subditorum rite applicandæ erunt, sive quilibet hominum in casibus singularibus, ubi multæ circumstantiæ concurrere possunt, actiones suas, vel aliorum ad Legis N. normam exigere volet, usus rationis utrobique necessarius est. Quomodo quoq[ue] alias actiones omnimodam rectitudinem, quam Lex N. requirit, habebunt? Cum igitur ratio sit magistra Legum N. & id quod illa de actionum moralitate dictitet, ipsa sit Lex N.; intelligitur, cur Lex N. dictamen rationis a multis haud incommode dicatur. Denique cum Conscientia sit judicium de actionum moralitate, utrum bone sint ac recte, vel secundum

simul patet, cur Lex N. etiam *Lex conscientie* a quibusdam appelletur.

§. XVIII.

Lex N. est etiam Lex Divina, Divinamque habet & originem, & obligationem. Primo, inter Philosophos constat, & in Theologia N. evincitur, intellectum Divinum esse fontem & scaturiginem primam omnium possibilitatum & essentiarum, & has illius actu aeterno prodire atque constitui. Quod igitur de essentiis in genere valet, id de essentia etiam hominis verum erit. Non potuit homo concipi sine determinata essentia & attributis necessario inde consequentibus. Lex vero N. rationem suam habet in essentia & attributis hominis, (§. 11.) & his positis, simul ponitur, illa igitur eodem aeterno intellectus Divini actu prodiit; adeoque est Divina. Et si praecpta Legum N. ut veritates concipere velimus, cum omnes veritates primam suam originem ad intellectum Divinum referant, quod itidem ex Theologia Naturali notum est, non minus est evidens, Legem N. etiam hac ratione esse Divinæ originis, adeoque Divinam. Deinde, cum intellectus perfectissimus nihil concipiit, quod contradictionem involvat, consequenter nihil, quod attributis Dei reliquis repugnet; Legem ergo N. non potuit aliam concipere, quam quæ perfectionibus Divinis, bonitati, sapientia, iustitia ac sanctitati suæ conveniret. Porro voluntas perfectissima cum intellectu Divino, reliquisque perfectionibus perpetuum observat consensum, adeoque nihil facit, quod eidem repugnet, immo & nihil, eujus non in iis ratio aliqua detur, id quod etiam ex Theologia Naturali constat. Quia vero existentia rerum omnium, adeoque & hominis a libera Dei voluntate dependet, utpote sine qua nihil rerum creatarum existere.

existere potuisset, Deus igitur hominem, cum hac ipsa essentia & attributis, creare voluit; his vero positis, Lex N. simul ponitur, (§. 11.) Lex igitur N. quoad existentiam a Divina voluntate dependet, adeoque & hoc respectu Lex Divina merito dicitur. Sic ergo, cum Deus vellet, ut homo exsisteret cum hac ipsa legge, (per demonstr.) & obligatio ad certam actionum liberarum directionem, ab eadem sit inseparabilis; (§. 10.) pater voluisse Deum, ut homo ad Legem N. servandam obligatus esset. Obligatio igitur Legis N. est Divina, & a voluntate Divina simul dependet. Præterea ex Theologia Naturali constat, Deum vi summæ suæ bonitatis serio velle, ut in creaturas atque etiam rationales & homines, tantum conferatur perfectio-
nis, quantum per limites rerum liceat: cumque vo-
luntas perfectissima ad id, quod in se est optimum, con-
stanter tendat; non potest non serio velle, ut homo
in suo genere optimus & perfectissimus efficiatur.
Atqui Lex N. perfectionem hominis statusque illius o-
mnem urget. (§. 12. & 13.) Vult ergo Deus ut ho-
mo per observationem Legis N. summam, quam con-
sequi possit, perfectionem adipiscatur; quum vero
voluntas Divina sit obligatoria, (per demonstr.) Deus
igitur hominem obligat, ut ea faciat, quæ ad suam
statusque sui perfectionem tendunt, & ea, quæ eidem
adversantur, omittat.

Ad hanc propositionem probandam necesse habui-
mus, brevitatis studio, varia supponere, ut nota ac
concessa, & in Theologia Naturali demonstranda: Si
enim Lex N. in debita latitudine explicanda est, & origo illius Divina, ac ratio prima demonstranda; ex
Theologia naturali principia quædam mutuo sumi de-
bere, nemo est, qui ignorat. Et quod Divinam
Legis

Legis N. obligationem attinet; illa etiam ex summo
absoluti Dei dominii jure in omnes homines, & per-
petua horum ab Eo dependentia, maximisque benefi-
ciis, satis commode in Theologia Naturali demonstra-
tur. Cur vero multi Legem N. ex notionibus attri-
butorum Divinorum, ceu principio supremo, demon-
strare sint aggressi, eamque demonstrationem putarint
multo faciliorem esse illa, quæ ex essentia & naturæ
humanae consideratione procedit, rationes sine dubio
hæ sunt: 1) quod pleraq; Legis N. præcepta ex s. literis
facile, & sine operoso discussu cognosci possint, i-
bique cum motivis ex attributis divinis desuntis, ut
plurimum, connexa legantur; cum altera illa multum
requirat meditationis, cujus pauci sunt capaces; 2)
quod sic obligatio Legum N. manifestior & efficacior
evadere videatur, si ea statim ad Deum referatur. U-
bi bonitatem & sapientiam Dei admirari convenit, qui
salutis humanae amantissimus, ad infirmitatem captus
nostræ clementer sese demisit, & quid velit, quidque
ad hominem perficiendum beandumque pertineat,
multis modis manifestando, omnibus optime consu-
luit. Quando vero Lex N. ex essentia & natura ho-
minis rerumque eruitur, minime opus est, ut a Deo,
Naturæ auctore, abstrahatur: sed neque id fieri potest,
si rationes Legis N. absolute primas quæsiveris; neque
si plenam & praxi utilem sufficientemque theoriam tra-
dere velis, id fieri debet. Absit tamen, ut solidam
Legis N. demonstrationem, pure philosophicam, &
ex naturæ consideratione unice ductam, ideo damne-
mus, quod intra limites suos arctius contenta, & me-
thodo adstrictior, non statim & per saltus ad ultima
principia recurrat. Gentilium Philosophi, licet natu-
ra ius constitutum esse agnoscerent, primos tamen e-
ius

jus natales in summo quodam Numine anxiæ quæsive-
runt. Lex, inquit Cicero, est ratio summa iusta in na-
tura, quæ jubet ea, quæ facienda sunt, prohibetque con-
traria. Eadem ratio cum est in hominis mente confirmata
& consepta, Lex est. L. I. de LL. Et lib. 2. Lex, in-
quit, est justorum in justorumque distinctio, ad illam anti-
quissimam & rerum omnium principem expressa naturam.
Gentiles tamen, cum distincta Dei notione destitue-
rentur, Naturæ auctorem ab ipsa Natura non satis ac-
curate discrevisse, ex scriptis Stoicorum aliorumque fa-
tis est manifestum. Sic demum patet, quomodo Lex
N. in Divinam abeat, & ym legis stricte talis, acqui-
rat. Unde definitionem Legis N. plenam quilibet con-
dere potest.

§. XIX.

Homo Lege N. obligatur ad Gloriam Dei manifestan-
dam. Ut vis propositionis manifestior evadat, in pri-
ma sua principia aliquanto distinctius hoc modo resol-
vi potest. In quovis opere quod perfectum dicimus,
ratio aliqua determinans perfectionis adesse debet,
unde intelligi possit, an sit perfectum, nec ne. Ho-
rologium e. g. tunc censetur perfectum, quando tem-
pus exacte dimetitur, quemadmodum artifex intendit.
Perfectio igitur horologii, in aptitudine tempus accu-
rate dimetriendi, fini artificis convenienter, consistit.
Perfectio mundi suam quoque rationem determinan-
tem habeat, necesse est. Ea vero non potest esse a-
lia, nisi finis ultimus; quem Deus in mundo creando
sibi proposuit. At ex mundi creatione nihil Deo ac-
cedere, aut dari potuit, præter manifestationem sua-
rum perfectionum; nihil adeo superest, si finem Deo
dignum quærimus, nisi Gloria Dei, cuius speculum
mundum esse a posteriori cognoscimus. Ea igitur est
canon,

canon, regula & ratio determinans omnis perfectio-
nis, quæ in mundo invenitur, resque omnis, in tan-
tum perfecta est, in quantum est aptum medium ad
hunc finem obtainendum. Et quod hominem attinet,
cum per essentiam & naturam suam aptus sit, ad hunc
finem Dei & cognoscendum, & promovendum: per-
fectionem hominis in aptitudine repræsentandi perfe-
ctionem Dei summam, seu manifestandi gloriam Ipsius,
ab Illustri Wolfio rectissime collocari existimave-
rim. Theol. Nat. P. I. §. 917. Quoniam vero vi per-
fectionis essentialis, majorum majorumque perfectio-
nium accidentalium capax est, quatenus per actionum
liberarum directionem, naturæ & fini Divino confor-
mem, se statumque suum perficere, & hoc ipso ad
perfectionem universi, pro parte sua, conferre potest,
seu per easdem rationes finales actiones liberas deter-
minare valet, per quas determinantur naturales, (§.
6.) & Lege Naturæ obligatur ad perfectionem omnem,
quam consequi possit, quærendam; (§. 13.) evidens
est, hominem ad gloriam Dei manifestandam, Lege
N. obligari.

Quemadmodum fines alii aliis subordinantur, &
omnes tandem ultimo; ita & perfectio alia per aliam
determinatur. Unde nemo, finium ordinem a nobis
inverti, & gloriam Dei, tantummodo ut medium per-
fectionis nostræ, considerari, jure dixerit. Nec ta-
men, si quis affirmaverit, motiva Divinæ gloriæ ex
notione & obligatione perfectionis & felicitatis no-
stræ, desumi posse, procul a vero abesse mihi videtur.
Ecquis enim negabit gloriam Dei per observationem
Legum N. promoveri? quis etiam nescit, Deum in
Legibus & mandatis suis perfectionem hominis cum
corundem observatione, & imperfectionem cum trans-
gressione

gressione illorum, ut motiva, tantum non ubique connexuisse? Nec falsum, immo verissimum est, pietate & religione, nihil ad perfectionem hominum promovendam efficacius esse. Tim. IV. 8. *Jus N.* inquit Buddeus Theolog. Mor. p. m. 347. *hominum utilitatem semper secum conjunctam habet.* Non enim rectius *hi rebus suis consulunt, quam cum illud accurate & studiose observant.* & p. m. 406. *Finis legum universalium est summa hominis felicitas.* Exhibit enim, velut in speculo, summam Dei sanctitatem & perfectionem. *Huic ergo si similis homo magis magisque per legis observantiam reddatur, quid addi ejus felicitati posset?* Perfectissima est Lex Divina, cum nihil eorum defit, quae ad hominem vere felicem reddendum pertineant, si modo homines eam servare possent. Amor Dei, per quem gloria ipsius maxime explicatur, neutquam impurus est censendus, si simul ad suam perfectionem respicitur: Amor enim, in quo nullus plane respectus habetur ad beatitudinem suam, videtur ipsam amoris naturam evertere. Vide Budd. I. c. p. m. 148. Huc respexisse mihi videntur illi, qui usus etiam Civiles, ex religione oriundos, explicare voluerunt, quorum partem haud exiguum exhibuit Pufend. Off. H. & C. c. 4. §. 9. Et Grotius L. 2. c. 20. §. 44. de J. B. & P. religionem esse firmissimum societatis humanæ vinculum, ceu veritatem omni ævo agnitam, testimoniois probat. Audiamus verba magni cuiusdam Theologi: So seynd denn ja die Pflichten, welche das Christenthum erfordert, der menschlichen natur so anständig, so vortheilhaftig und eines jeden be- sondern besten so wohl als dem gemeinen so gemäss und gleichförmig, dass wenn wir auch keine absicht auf die religion und den Gott dadurch zu leistenden dienst haben wolten, wenn wir die belohnung und bestraf-

„bestraffung eines zukünftigen lebens nicht vor au-
 „gen hätten, wenn uns Gott dieselben nicht beson-
 „ders aufgeleget und anbefohlen, so würde doch
 „die gesunde Vernunft dieselben zur förderung unse-
 „rer zeitlichen wohlfahrt von uns erfordern. &c. Go-
 dofri. Olearii Tr. Germ. de Messia p. 464. 465. Quod
 licet ita sit; absit tamen, ut usum civilem & felici-
 tem hominis temporalem, religionis finem, vel uni-
 cum, vel præcipuum esse existimemus. Est quidem
 gloria Dei a custodia Legis N. inseparabilis; inter of-
 ficia tamen, quæ eadem determinantur, si præstantiam
 species, principem locum semper illi vindicandum es-
 se censemus.

§. XX.

Obligatio Legis N. ad Deum glorificandum, est etiam obligatio Divina. Lex N., sive quoad essentiam, sive quoad existentiam eam species, est Lex Divina, (§. 18.) eandem etiam, vi obligandi Divina, & a Divina voluntate oriunda gaudere, ibidem evicimus. At ex ipsa hominis rerumque essentia & natura, nec non ex iudeis attributorum Divinorum intelligitur, cur actiones liberæ ad Divinæ gloriæ manifestationem dirigi debeant: eamque esse finem supremum, & reliquorum rationem determinantem, ex § præcedente constat. Denique Deus vult, voluntate obligatoria, ut actiones liberæ ad hunc finem, determinentur. (§. 18.) Adeoque hoc ipso Lex. & obligatio N. in Divinam & proprie talem abit. Obligationem igitur Legis N. ad Deum glorificandum, simul esse obligationem Divinam, non una ratione constat.

Ex eo tantum, quod homo Lege N. obligatur ad actiones suas liberas, Naturæ & finibus Divinis convenienter, determinandas, haud difficile foret demon-

monstratu, quomodo actiones liberas omnes, per motiva ex attributis & voluntate S. Numinis desumta, determinare debeamus; quomodo etiam obligatio, easdem ad suam statusque sui, nec non aliorum, immo universi perfectionem, determinandi, & obligatio actiones liberas dirigendi ad manifestationem gloriae divinae, indissolubili inter se connectantur vinculo: Denique quod virtutes morales, præcipuo destinuantur pretio, nec omnimodam rectitudinem, quam postulat Lex N., habeant, nisi cum intrinseca actionum bonitate & honestate, motiva etiam ex attributis Divinis, & voluntate S. Numinis desumenda coniungantur. Hoc solum addimus, quod ipsa Lex N., si recte intelligatur, Divinam sapientiam & bonitatem ceterasque perfectiones, pleno quasi ore, loquatur, & si ad actionum bonarum malarumque consecutio-nes, sive necessarias, sive contingentes, attendamus; si fata etiam hominum prospera & adversa, & in omnibus Divinam providentiam consideremus; si denique accedat debita beneficiorum Divinorum consideratio, etiam eorum, quæ lumine Naturæ cognosci nequeunt, sapiens Dei bonitas ubique se nobis exhibebit, non minus amabilem, quam admirabilem; ubique motiva gloriae Divinae sese offerent tanti momenti, ut qui ad Deum colendum vel naturaliter obligatus esse nolit, naturam humanam exuat, & ex hoc mundo egrediat-ur, necesse sit. Habemus adeo secundam Regulam, seu Legem Naturæ: *Fac ea, quæ ad gloriam Divinæ mani-festationem tendunt, & omitte contraria.*

§. XXI.

Homines Lege Naturæ obligantur ad suam aliorumque perfectionem, conjunctis viribus, promovendam, & ad ea, quæ eidem repugnant, omitrenda. Naturam hominum ita

constitutam esse, facile quivis deprehendit, ut sine mutuis auxiliis officiisque, nequaquam illi, vel sese conservare, vel se statumque suum perficere queant. Unusquisque nostrum aliorum opera indigemus, & alii pariter nostra indigent. Ipsa adeo natura necessitatem mutui amoris, studiorumque & officiorum communitatem invexit. Sed quæ ab aliis expetimus officia, eadem & nos ipsis reddamus, necesse est. Quin igitur homines Lege N. obligentur ad suam & aliorum perfectionem conjunctis viribus promovendam, non est dubitandum. Et quum in præcepto legis de aliquo faciendo, contineatur contrarii prohibitio, ad ea simul homines obligari, quæ ad imperfectionem suam aliorumque tendunt, omittenda, itidem patet.

Hinc alterum quovis modo lädere, Lege N. prohibitum est. Manifestum quoque est, obligationem ad suam statusque sui, & aliorum perfectionem promovendam, esse unam eandemque; ita ut, qui alteram sine altera concipit, & hæc duo natura conjunctissima distrahit, contradictione implicetur. Evidens enim est, sine mutuis auxiliis, generi humano aut pereundum esse, aut misere vivendum. Nec hoc solum est consecutarium humanæ pravitatis, aut inde oriundæ necessitatis, ad sese aduersus vim & injuriam aliorum defendendum; quin ex ipsa natura humana, qua tali, fluit. Unde Deus, Auctor Naturæ, hominem non minus societatis appetentem & capacem, quam conservationis ac felicitatis suæ studiosum condidit. Hic aperitur fons officiorum, quibus homo homini natura-liter conciliatur. Hinc fluit notissimum illud Socialitatis principium, unde Pufendorfius aliique, ante & post eum, omnes Leges N. explicare sunt conati. Quod quamvis minus commode fieri posse existimaverim,

rim, miror tamen potuisse viros eruditos, inter disputandum, tam graviter peccare in principium, de quo disputabant. Sed hoc nihil ad nos.

§. XXII.

Quilibet Lege N. tenetur promovere alterius perfectionem, quantum valeat. Lege N. tenemur nostram aliorumque perfectionem, conjunctis viribus, promovere. (§. 21.) *Etenim hoc fieri nequit, nisi alter alterius commoda promovere studeat, a quo viciissim officia sibi utilia, & necessaria exspectare possit; nec quisquam suam ipsius perfectionem aliter promovere vallet, aut gloriam Dei in actionibus suis rite manifestare, prout Lex N. & Divina postulat,* (§. 19.) *nisi aliorum perfectionem cum sua intime conjungat. Quemlibet igitur Lege N. teneri perfectionem alterius promovere, nullum est dubium. Verum cum nemo ad impossibilia regulariter obligari possit, ad alterius perfectionem promovendam non obligamur, nisi in quantum valemus:*

Non definimus, quid quantumque in quolibet casu alteri alteri præstare teneatur: id ex circumstantiis specialibus determinari oportet. Nec obligatio illa in singulis hominibus est æqualis, quemadmodum nec eadem omnibus sunt facultates, vires, & occasio aliorum commoda promovendi. Qui multum vallet, ad multum etiam præstandum obligatur, & contra. Possunt tamen homines ipsi propriis factis novas sibi creare obligationes, & tales quidem, quibus satisfacere supra vires ipsorum possum est. Quod vero ad rem attinet, patet, obligationem ad aliorum perfectionem præmovendam ab obligatione erga se esse inseparabilem. Tolle illam, & hujus nullus erit effetus, adeoque & ipsa nulla. In collisione quidem re-

gulariter quisque sibi proximus est, quatenus ea, quæ ad perfectionem nostram directe tendunt, præferenda sunt iis, quæ indirecte, & per alios in nos redditura censentur. Haud raro tamen incidunt casus, ubi perfectio propria ab aliena, in primis plurium, exceptiōnem patiatur. Hinc demum patet, præcepto salvatoris: Matth. VII. 12. *ut, quæcunque voluerimus, ut nobis faciant homines, ea & nos illis faciamus,* haud exiguam partem officiorum, quæ Lege N. determinantur, contineri. Facile hic demonstrari posset obligatio ad alios amandos, & eodem quidem amore, quo nos ipsos prosequimur. Frustra igitur suat, qui principium perfectionis suæ promovendæ, sub invidioso Philautiæ nomine, traducere solent, obligationem erga alios per illud tolli, eaque sublata, libidini & licentia latam fenestrā aperiri existimantes. Quin sagaciores facile perspiciunt, hanc obligationem ad aliorum simul perfectionem promovendam, ex primis principiis, sua sponte fluere: quoniam neverunt, homines, ex intentione Dei, tantum boni præstare debere, quantum sit possibile; plus autem præstare posse, mutuis officiis & viribus invicem conjunctis, quam separatis, aut sibi oppositis; eoque fine in hunc mundum venisse, ut ad ejus perfectionem pro virili conferant, & gloriam Dei, in qua omnis perfectio terminatur, per genus humanum, quam latissime propagent atque illustrent. Conf. §. 13. & 20. Ex his demum tertia conficitur Regula, seu Lex Naturæ: *Fac ea, quæ ad aliorum perfectionem, statuque eorum promovendam tendunt, & omitte contraria.* Quomodo vero tres jam datae Regulae Legis Naturalis generales, ad unum principium reduci possint, & quodnam illud sit, §. 16. indicavimus.

§. XXIII.

§. XXIII.

Jus strictori sensu est facultas moralis agendi & non agendi. Facultas vero Moralis est, qua aliquid, salva actionis rectitudine fieri potest. Hinc Jus Naturae eodem sensu est, quod vi Legis N. homini competit. Sic e. g. Dominus prædii jus habet disponendi de eo, ejusque usu ac fructu ; jus etiam adversus alium defendendi, & injusto titulo ab altero possessum vindicandi. Tum enim jure suo agere censetur.

Vox Juris apud Moralistas & Ictos equivoca est. I. enim notat attributum actionis, seu id, quod iustum est. II. generaliter sumitur pro Lege, seu Legum plurium complexu, & quidem systematicæ, pro disciplina, in quam Leges plures homogeneæ vel redæ sunt, vel redigi posse censentur. III. & hoc loco, facultatem significat agendi id, quod rectum est: vel si mavis cum Pufendorfio jus illud definire per qualitatem Moralem personæ competentem ad aliquid justificandum vel agendum. Dividi autem solet in perfectum & imperfectum. Illud dicitur, quo alterum ad exemplum debitum cogere possumus, hoc contra. Unde & illud non incommodè dicitur Jus N. Cogens, Externum, Necessitatis & Exploratorium: hoc Jus N. Internum & Humanitatis; item Justitia Attributrix & Aequitas Naturalis. Ratio distinctionis ex diversitate fori petitur; prout nempe vel in foro externo & Civili, vel interno & Conscientiae usus illius potissimum conspicitur. Utrum jus in quolibet casu, vi Legis N., alicui competat, haud facile est judicatur: ob unam sœpe, vel alteram circumstantiam, jus imperfectum transit in perfectum, & contra. Ceteras juris acceptiones, paullulum ab his diversas, & minus usitatas, consulto præterimus.

§. XXIV.

S. XXIV.

Jus homini, vi Legis N., competit ea agendi, quibus eidem satisfieri possit, & non agendi contraria; atque etiam, ea adhibendi media, qua ad id necessario requiruntur. Et enim si homo agit id, quod Lex N. fieri præcipit, & omittit id, quod fieri vetat, Legi præcipienti & prohibenti satisfacit. Quia vero tum nihil, nisi quod rectum est agit; jure suo agere censendus est. Quin igitur jus habeat ea agendi, quibus Legi satisfacere possit, nullum est dubium. Deinde cum ad actiones committendas, quas Lex præcipit, & ad omittendas contrarias, in variis casibus certa media necessaria sint, quæ tamen Lex N. nec præcipere, nec prohibere censetur, & quorum ratio, pro varietate circumstantiarum, multum variare potest; tum necesse est scire, quo usque jus illud sese extendat. Etenim in eiusmodi casibus, Lex N. non potest obligare, ad faciendum, vel non faciendum, nisi jus simul ad media concedat, sine quibus obligationi satisfieri nequit: ad ista igitur media jus homini Lege N. competere, per se patet.

Hinc tanquam axiomata moralia habentur: Qui jus habet ad finem, etiam ad media jus habet; & qui obligatur ad finem, ad media saltem jus habere censetur. Alias enim tam finis, qui intenditur, quam obligatio Legis frustra forent. Sed incidentur saepe causas, ubi valde difficile est certo statuere, an Lex N. obliget, nec ne? consequenter an jus ad media concedat, vel secus? Potest locus fieri exceptioni; ubi e.g. duæ leges colliduntur, quibus simul satisfieri nequit; tum accurata circumstantiarum consideratio requiritur, ad videndum, utra Lex alteram vincat. In genere autem patet, eam legem esse sequendam, que for-

fortius obligat, & jus concedi ad illa media, sine quibus eidem satisfieri nequit. Sed & homo Lege N. obligatur ad culturam mentis suæ, & ad omnem ejus perfectionem, quæ possibilis est, acquirendam; (§. 13. & 14.) ut in quolibet casu perspicere possit, quid fieri, vel non fieri debeat.

§. XXV.

Jus Naturæ in essentia & natura hominis rerumque fundatur. Etenim, posita obligatione Legis N., ad actiones committendas, quæ essentia & natura hominis convenient, & ad omittendas contraria, ponitur simul jus, tum ad actiones suas ita determinandas, tum ad media adhibenda, quæ, ad Legi N. satisfaciendum, necessaria sunt. (§. 24.) Homini igitur hoc jus competit, quia ad Legem N. obligatur. Quamobrem, cum Lex & obligatio ejus ponatur, posita hac essentia & natura hominis rerumque, simul ponatur necesse est jus, sine quo obligatio concipi nequit. Jus igitur Naturæ in essentia & natura hominis fundari, palam est.

Notum est Jus N., etiam pro Lege sumtum, vel in sensu communi, vel proprio accipi, quatenus vel homini cum brutis commune, vel homini proprium est. Prior acceptio in Jure Romano obtinet: unde Jus N. Ulpiano definitur, *jus quod natura omnia anima- lia docuit.* Quatenus homini proprium est, Jus Gentium ipso dicitur, nempe *quod naturalis ratio inter omnes gentes constituit.* Instit. L. 1. t. 1. & ff. L. 1. t. 1. de J. & J. Vocem Juris N. apud antiquos Sueo-Gothos, in sensu illo communi, in usu fuisse, auctor est Ampl. Historiogr. Reg. Jac. Wilde, in libello suo de Leg. Suec. orig. & antiq. P. I. §. 3. Nec difficile est ostendere, plurima homini cum brutis esse communia, licet eadem ob alias rationes multum simul differant.

F

Quia

Quia tamen significatio Juris proprii Philosophis usitator est, & brutis, ex necessitate essentiae & naturae suae, haud vero cum ratione & libertate, agentibus, nec jus proprio tribui; nec lex praescribi potest, per quam eo sensu, quo homines obligentur; Jus Naturae in strictiori & proprio sensu accipere maluimus.

§. XXVI.

Nemini Lege N. licet alterum impedire, quo minus jure suo Naturali utatur. Unicuique vi Legis N. jus competit suam aliorumque perfectionem promovendi; id quod ex ante allatis satis superque constat. Quamobrem, cum sine eo Legi N. satisfacere nequeat, si alteri liceret juris sui fruitionem impedire, frustra foret Legis N. obligatio: immo per concessionem iurium, sibi invicem repugnantium, seipsam destrueret: quod cum absurdum sit, nemini Lege N. licere alterum impedire, quo minus jure suo N. utatur, satis intelligitur.

Posse tamen jus alicujus certo modo restringi, & ob rationes graviores limitari; immo posse aliquem seipsum culpa sua fruitione Juris N. indignum reddere, & suo jure sese privare non negamus. Sermo nobis est de jure, quatenus per essentiam & naturam homini competit, & vi Legis N. unicuique datum intelligitur, singularibus determinationibus tantisper sepositis. Ex praesenti propositione facile colligitur, nemini licere, alterum vel dolo, & fraude circumvenire, vel vi metuque injusto adigere, ad aliquid agendum, vel omitendum, quod cum jure illius pugnet. Quin, cum ejusmodi actiones in se vitiæ sint, ad eas committendas nemini jus, vi Legis N., competere, palam est. Hinc etiam patet, effato Hobbesii, vim & dolum in

in statu N. virtutes principales vocantis, nihil absurdius vel dici vel cogitari potuisse. Leviat. ed. Belg. C. 13. p. 127.

§. XXVII.

Homini vi Legis N. jus competere ea adhibendi media, quibus obligationi ejus satisfacere possit, ex §. 24. constat, consequenter ea omnia acquirere eidem licet, & in usum suum convertere, quæ ad conservationem perfectionemque sui statusque sui promovendam pertineant; sed simul requiritur, ut rationem aliorum statusque illorum perficiendi habeamus, adeoque sine detimento, & læsione juris alieni suo utendum est. (§. 21.) Nemini vero licet alterum impedire, quo minus jure suo Naturali utatur (§. 26.). Hinc prono, ut ajunt, alveo fluit, Lege N. unicuique licere dominia rerum sibi acquirere; res, quæ nullius sunt, occupare; res occupatas, earumque fructus, possessione non turbanda, retinere & usurpare. Porro cum homines, sine mutuo auxilio & conjunctis viribus, se statumque suum conservare, & perficere nequaquam possint, (§. 21.) adeoque ad vires suas, operas & facultates invicem communicandas Lege N. obligentur: (ibid.) sequitur, ad eos actus jus iis concedi, sine quibus Legis obligationi, juriique dato, satisfieri nequit. Lege igitur Naturæ hominibus licet auxilia aliorum implorare, eademque promittere & repromittere, virium suarum jura, rerumque dominia, ipsam earum substantiam, usum & fructum complexa, in alios transferre; adeoque cum aliis contrahere & pacisci, & qui sunt alii actus, in vita humana necessarii & utiles. Pactum vero est promissio mutua, qua jus rei alicujus ultro citroque datur & accipitur. Quod justum censetur, quatenus Legi N. con-

venit, injustum contra. Quando plures consentiunt in bono aliquo conjunctis viribus promovendo, *Societatem inire* dicuntur. Cum igitur ad suam statusque sui & aliorum perfectionem promovendam, Lege N. licet vires suas & operas cum aliis communicare, societatem cum aliis facere licitum sit, necesse est.

Quæ in hac §, brevitatis gratia, cumulavimus, ex præcedentibus §§ sua sponte fluunt, adeo ut singula sigillatim proponere & demonstrare, supervacaneum esse videatur.

S. XXVIII.

Leges N. hactenus absolute consideravimus, quatenus homo, abstrahendo a quolibet statu, per ipsam suam rerumque essentiam & naturam, ad certam actionum directionem, & officia Deo, sibi, aliisque præstanta obligatur, nec non, quale jus, vi ejusdem Legis, homini competit. Nec tamen omnia, quæ eo pertinent, sed generaliora tantum proponere licuit. Nunc ad specialia tandem proprius accedimus, Leges N. quatenus obligatione Civili vestiuntur & muniuntur, consideraturi. Sed quia non nisi per instituta Dei, vel hominum ad Leges Civiles transitus datur; de iis igitur in antecessum paucis disserere lubet.

Qualis conditio hominum futura fuisset, si in solitudine & statu naturali, ut dici solet, mansissent; fuisse & eleganter, præter alios, describit Pufendorf. Off. H. & C. L. 1. c. 3. §. 3. seqq. & L. 2. c. 1. §. 9. seqq. Miseram illam multisque incommodis obnoxiam fuisse, nec intentioni Dei, aut Legi N. convenientem futuram, manifestum est. (vid. §. 21.) Et licet nunquam existiterit talis status Naturalis, non in epte tamen illum fingi existimaverim. Existit tamen, & adhuc existit cum aliquo temperamento. Sed nec in

in primævo illo & actuali temperamento, stabilis & intentæ felicitatis capax olim futurus fuisse. Societas quidem minores, Conjugalis, Paterna & Herilis, sua velut sponte, non tamen sine ductu Naturæ, & singulari Dei directione, primum ortæ, multas quidem necessitates commoditatesque vitæ explebant; valde tamen multiplicato genere humano, simulque audacia plurimorum, & malitia ingravescente, familiis segregibus nondum sic satis prospectum fuisse, experientia pariter ac ratio evincit. Major igitur virium conjunctio requirebatur. Hinc plures homines & familias coaluisse, & societates majores factas fuisse concipimus. Verum, per nudam hominum congregationem, nondum introducitur status Civilis: & cum unicuique libertas naturaliter competit jure suo utendi, nec illud ipsi invito adimere aliis liceat, ad genuinum pactum res redit: alterum, quo homines cohabitare, & vires suas boni communis gratia conjungere statuerunt: ad virium communium actionumque directionem ordinatam, & fini societatis conformem pertinet alterum, cum consultatione ac decreto, de forma regiminis indigestæ huic hominum moli introducenda, atque imperii translatione in unum, vel hominem vel concilium, aut denique de eodem sibi reservando, conjunctum. Per hæc demum pacta, ut homines liberi suique juris in statum civilem transirent, rationi conveniens est. Sed non dicimus, omnes civitates & respublicas hoc præcisè ordine constitutas: præsertim cum ipsa historia sacra & politica aliud nos doceat. Itmo non libero juris consensu, sed vi homines interdum fuisse coactos, & ex latronum globis potentissima sæpe regna extitisse, historiæ passim testantur. Vid. Grot. J. B. & P. L. J. c. 3. §. 2. & 3. &

Hert. Elem. Jurisprud. Civil. P. I. sect. 3. §. 14. Ceterum de civitatum tum materia, tum forma id tenendum est, neque tam magnas, neque tam ordinatas simul & statim illas evasisse, verum novis hominum accessionibus subinde auctas, & experimento utilitatis & necessitatis, ad majorem ordinem & perfectionem sensim perductas fuisse.

De motivis autem, & caussis impellentibus ad societas ineundas, multi multa differunt. Non est credibile, homines, ad omne imperium natura refractarios, jura libertatis suæ temere jactasse, & alieno dominio, nisi gravi necessitatis telo urgente, sese subjicere voluisse. Neque enim vel appetitus societatis, vel indigentia hominum, hujus rei ratio sufficiens est. Ad spem vitæ melioris, & tedium metumque deterioris, causæ reliquæ omnes merito referuntur. Mala, ex vi & injuriis hominum nequam oriunda, præcipuum momentum huc traxisse mihi videntur. Illa enim, ut Aristoteles proverbio jactatum meminit i Rhetor. 6. homines conciliant. Quæ cum nulla alia ratione, quam junctis invicem viribus, mutuoque implicita salute, sat valide propulsari possent, cedere aliquid de jure suo privato, majoris boni atque lucri compendio, quam in perpetuo versari periculo, maluerunt.

Finis denique Civitatum non potest aliis esse, nisi secura ac beata vita, i. Tim. II. 2. seu, ut Aristoteles, i. Polit. C. 2. loquitur: τὸ ζῆν, καὶ τὸ ἔν ζῆν, vivere & bene vivere. Ejus enim gratia quod videtur bonum esse, omnes agunt omnia. Quamobrem hæc suprema civitatis Lex est eademque Naturalis: *Fac ea, que ad civitatis perfectionem s. felicitatem promovendam tendunt, & omitte ea, que eidem adversantur.* Hac regula determinantur omnes civium, qua talium, actiones.

Ad

Ad hunc finem Imperans pariter ac subditi collineare debent. Hoc denique genuinum fundamentum ac principium omnium Legum Civilium.

§. XXIX.

Salus publica seu Civitatis saluti cuiuslibet private in collisione præferenda est. Cum homines ideo in unam civitatem coëant, ut securitatem & felicitatem suam eo melius consequantur, (§. 27. & 28.) quin omnes & singuli cives jus illam promovendi, vi Legis N. habeant, nullum est dubium; immo ad idem non tantum Lex N. ut supra vidimus, sed & Lex Civilis, ut infra patebit, eos obligat. At felicitas integræ civitatis est summum & commune ejusdem bonum, ad quod conjunctis viribus promovendum, omnes pacto sese obligarunt. Si ergo contingat, ut summum & commune bonum cum privato & inferiori collidatur, ita ut utrumque simul obtineri nequeat, quin illud huic, ut majus bonum bono minori, (§. 12.) præferri debeat, non est dubitandum.

Perfectio cuiuslibet civis concipi potest, ut simplex; & plures simplices simul constituunt unam compositam, quæ illas in se compleæfitur; tantoque est major, quanto illæ exactius cum principio perfectionis, fine ultimo, conspirant. In ente vero valde composto, quale est civitas, teste experientia, sepe partium aliqua oritur pugna. Quandoquidem ea, quæ inter se pugnant, simul esse nequeunt, (per princ. Ontol.) si utraque perfectio simul obtineri nequeat, necesse est, ut vel regularum perfectionis altera præferatur, & negligatur altera, vel utraque ex parte retineatur, ex parte negligatur. Hic neglectus dicitur exceptio a regula perfectionis, quam Wolfius Ontol. Lat. §. 510. vocat determinationem regulæ contrariam, ob regularum

larum simul observandarum collisionem, factam. In hujusmodi vero casu, majus bonum præferendum esse minori, publicum privato, totum parti, nemo facile negaverit. Quemadmodum e. g. mercator, orta tempestate, ad vitam conservandam merces in mare proponit: & membrum exulceratum sæpe amputandum, ne, ut Poëta ait, pars sincera trahatur, & vita in discri-
men veniat: sic etiam totius corporis conservatio membro uni præfertur, & civem civitati exitialem, ut putridum membrum, a corpore civili abscindi, inter-
dum & ratio & finis civitatis jubet.

§. XXX.

*Omnibus civibus, simul sumtis, summum Imperium com-
petit.* Etenim omnes & singuli cives, per pactum ex-
pressum & tacitum, in fine communi, salute publica,
coniunctis viribus obtinendo, consenfisse intelligun-
tur, simulque jura privata in commune conferendo,
perfecte sese obligasse censemur, eo effectu, ut singu-
li bonum publicum commodis suis privatis præferre
teneantur. (§. 29.) Omnes igitur cives simul sumti-
vi istius pacti, jus habent singulis facienda præscriben-
di, & si qui reluctantur, ad officium eos cogendi. (§. 23.) Quamobrem cum jus præscribendi facienda, cum coactio-
ne refractariis expectanda Imperium dicatur, idque, in
quantum a nullo superiore dependet, *summum:* omni-
bus igitur Civibus simul sumtis summum Imperium com-
petit. Quod quia in Civitate obtinet, nec extra illam
se extendit, Imperium Civile dicitur, & summus Im-
perans, qui summum in civitate imperium habet.

Cives igitur omnes, simul sumti, de imperio, quo
gaudent, summo, pro lubitu disponendi jus habentes,
illud per justum pactum, vel in unum, vel in plures
transferre, vel denique sibi reservare possunt. Hinc
alii

alia atque alia oriri potest forma reipublicæ, vel Monarchica, vel Aristocratica, vel Politica, seu Democratica; vel denique hæ formæ, quæ dicuntur regulares, variis modis inter se commisceri atque temperari possunt: Unde formæ Civitatum irregulares, systemata, & quæ id genus alia sunt, oriuntur. Haud inutile est civitatem, multis licet partibus constet, ut unam personam, & unius instar individui, considerare. Perspecto enim, quænam homines singuli in statu N. agere debeant: quas obligationes habeant, aut per pacta accipere possint: quæ denique Jura vi Legis N. ipsis competant; facile etiam intelligitur, quænam sint ea, ad quæ universæ civitates, tum respectu sui, tum in relatione ad alias respublicas, obligentur, & quæ jura Lex N. inter ipsas distribuat.

§. XXXI.

Imperans & Cives de civitate regenda pacientes, se mutuo obligant, certaque jura in se invicem transferunt. Etenim cum cives sui sint juris; omnesque simul summi summum habeant imperium, (§. 30.) quod nisi consentientibus juste iis adimi nequit: (§. 26.) si vel in unum hominem, vel in aliquos collatum illud supponas, pactum intercessisse necesse est. Per pactum justum quivis potest jus suum in alterum transferre. (§. 27.) Liber igitur populus imperium summum in unum, vel hominem, vel concilium conferendi jus habet. Pactum vero est promissio mutua, qua jus ultra citroque datur & accipitur, (§. 27.) simulque obligatio juri respondens utrinque nascitur. At hoc pactum modum regendæ civitatis imprimis concernit. (§. 28.) Imperans ergo & Cives, de Civitate regenda pacientes, se mutuo obligant, & certa jura in se invicem transferunt.

Inter jura, quæ Imperans, curam reipublicæ capessens, civibus relinquit, merito numerantur conservatio Religionis, juris Patrii, libertatis & privilegiorum, &c. Cui vicissim cives fidelitatem, obsequium, & virium ac facultatum suarum dispositionem, fini Civitatis convenientem, promittunt. Ex promissis certæ obligationes, certaque jura, neutri pacientium parti violanda, nascuntur. In antiquissimis primisque civitatibus, hæc omnia pactis tacitis maximam partem constitisse, & Leges earum fundamentales, ut ceteras, admodum simplices, initio fuisse, credibile est, & testimonio Taciti Annal. III. 25. comprobatur. Postea gentibus usu & experientia prudentioribus factis, ut omnis occasio tyrannidis & imperii abusus præscinderetur, in translatione summæ potestatis securitati publicæ, diligentius caveri ac prospici cœptum est. Hinc præcipua momenta eo pertinentia certis articulis, qui Leges Fundamentales dicuntur, comprehensa, non expresso tantum pacto & satisfactione scripta; sed & sacramenti solemnis religione confirmari solent. Nec dubium est, posse Imperantem, ut quemvis alium, ad pacta servanda obligari: Licet enim Princeps legibus solutus dicatur, ff. I. 31. de LL. quod de legibus pœnariis, aut officia tantum civium concernentibus, intelligendum esse, interpretes observant; Nequam tamen Legibus juris Divini, Naturalis, aut Gentium est exemptus, nec ad Leges Fundamentales, aut ceteras Civiles, quibus ipse se devinxit, hoc trahendum. Certe fides pactorum omnium, modo licita sunt, Lege N. continetur, cui Imperans, vi essentiae & naturæ suæ, æque ac quilibet aliis, subest. Hoc autem Majestati & legitimo ejus usui nihil detrahit: quin sapiens Princeps maximo sibi honori, decori, ac
emo.

emolumento esse, Leges & pacta servare, putat. Unde Regia Majestate dignum est responsum, quod Rex Sueciæ Carolus IX. Sigismundo Regi Poloniæ dedit: (ut est in exegesi historica, tempore Regis Caroli IX, edita.) Non est profecto, inquit, Regi aut Principi probro vel dedecori, ut servet illam legem atque jus, per quod Regiam suam Majestatem, honorem & existimationem tueri & conservare potest.

§. XXXII.

Summus Imperans, vi imperii sibi delati, jure gaudet praescribendi subditis ea, quæ ad salutem & securitatem publicam tendunt, facienda, & ad omitenda contraria. (§. 31.) Praescripta de faciendis & omissendis involvunt propositiones practicas, seu regulas, secundum quas subditi, vi obligationis Civilis, actiones suas liberas componere tenentur; quæ cum sint Leges Civiles: summo Imperanti jus leges subditis praescribendi, quæ ad salutem & securitatem publicam tendunt, seu Jus Nomotheticum competere, evidens est. Sed cum jus obligandi Imperanti competens, jus etiam bona & mala cum actionibus subditorum connectendi complectatur, (§. 8.) & in specie imperium jus cogendi refractarios importet; (§. 30.) potest etiam Imperans, & præmiis bene merentes ornare, & poenis male facientes coercere; consequenter legibus suis clausulas penales annexendi jus habet. Quousque autem hoc jus in bona, actiones & vitam subditorum sese extendat, ex fine civitatis judicandum est. Missis jam reliquis juribus Majestatis, de Jure Nomothetico, iisque, quæ inde sequuntur, aut eo pertinent, in specie, prout instituti ratio postulat sermo nobis erit.

§. XXXIII.

Lex N. nullas hominum actiones liberas relinquit indiferentes. Etenim nulla datur actio hominis libera, quin suas habeat determinationes, quibus & consti-
tuatur, & ab aliis genere vel specie differat: immo,
quæ in individuo considerata, non omnimode sit de-
terminata. Nec actio ejusmodi ulla concipi potest,
quæ in agente ejusque statu nullam inferat mutatio-
nem, adeoque, quin vel cum aliis actionibus, liberis
& naturalibus, consentiat, vel ab istis dissentiat: &
per consecaria sua, vel ad agentis statusque illius, &
ad aliorum statusque eorum perfectionem, atque Glo-
riæ Divinæ illustrationem, promovendam tendat,
vel contraria ratione dirigatur; simulque, quæ non,
vel finibus Divinis, & determinationibus hominis es-
sentialibus, aut inde pendentibus attributis, conveni-
at, vel disconveniat; consequenter, quæ non sit vel
bona vel mala, recta vel vitiosa. At Actiones bonæ
& malæ, rectæ & vitiosæ Lege N. sunt determinatae,
(§. 12.) minime vero indiferentes: Indifferens enim
actio hic intelligitur, quæ moralitatis omnis expers
est. Unde propositionis veritas satis est manifesta.
Ponamus enim contrarium. Actiones igitur illæ, vel
tales sunt, ut cum reliquis liberis & naturalibus con-
sentiant, & finibus Dei, Naturæ hominis ac Legi N.
conveniant; vel secus. In priori casu (per defin.) sunt
bonæ ac rectæ; in posteriori, malæ ac vitiosæ. Nam
inter consensum & dissensum, convenientiam & dis-
convenientiam, rectum & non rectum, non datur me-
dium. At per hypothesin neque sunt bonæ ac rectæ,
nec malæ ac vitiosæ. Sunt ergo simul vel bonæ ac re-
ctæ, & non bonæ ac rectæ; vel malæ & vitiosæ, & si-
mul non tales: h. e. simul morales & indiferentes.

Quod

Quod cum absurdum sit atque contradictorium; relinquitur, nullas dari actiones liberas Lege N. indiferentes.

Supra §. 5. diximus, quo respectu actiones quædam concipi possint indiferentes, sed simul, quomodo in bonas vel malas abeant, indicavimus. Actiones, quarum moralitas ex determinationibus essentialibus est demonstrabilis, nihil habent difficultatis. Sed & actionibus, quæ vi determinationum accidentalium, essentialibus supervenientium, in morales transeunt, bonitas & malitia intrinseca pariter competit. Unde cum nulla concipi possit actio libera, quin suis vestita sit circumstantiis, eandem varie adficientibus; ne sic quidem Lege N. erit indiferens. Sed ad casus particulares & singulares devocamur, in quibus unicum dissentientibus est præsidium. Eamus igitur in rem præsentem. Deambulatio, inquis, hodierna, & inter ambulandum motio libera manuum pedumque, sunt actiones indiferentes. Rf. Ponamus tempus deambulandi idoneum esse, nec graviora interim negotia negligi; ponamus locum huic actui commodum & permisum; comites etiam non reprobando, & optatam temperiem; sit denique deambulatio modica, & recreacioni corporis animisque commoda; nec ulla circumstantia in contrarium adsit. Actio hæc forte erit indifferens? Minime. Bona est. Pone circumstantias contrarias; & erit mala. Quid vero motus manuum pedumque, qui sunt actus minutiores? Sit ita, quod nihil peccetur contra regulas decori: actus illi non sunt sine motu muscularum: nec hic sine motu spirituum animalium: hic vero non sine varia mutatione status corporis. Præsens igitur status corporis, aut cum statibus præteritis & futuris consentiet, & ad sanitatem

corporis conservandam tendet, aut contra. In casu priori actio est bona; in posteriori mala. Sed non sunt tanti, inquis, hi motus: præsertim si singuli specentur: sunt indifferentes. Confer igitur omnes illos motus partiales in unum totalem, & idem de toto enuncia, quod de singulis prædicasti. Indifferentes sunt partes; indifferentis ergo totum. Addas igitur huic tantundem: idem iterum iterumque repetas. Nam per hypothesin tuam perinde est. Quicquid etiam postularim, demas: Est enim indifferentis. Perinde igitur erit, utrum in motu sint membra corporis, nec ne; utrum in motu continuo, vel quiete perpetua; utrum moveantur ultra languorem, vel ad torporem usque quiescant. Indifferentis adeo erit, utrum sanitas vigore corporis conservetur, vel perdatur. Quod cum sit absurdum, indifferentia tua haud sibi constabit. Loquor parva: in iis enim indifferentiæ præsidium ponitur. Sed nec parvis sua ad rem deesse momenta ex dato exemplo constat. Sæpe autem acumen nobis debet. Indifferentia igitur in opinione, non in re ipsa fundatur. Quid vero de iis sentiendum, quæ Lege N. licita, & libertati nostræ permitta dicuntur? Si considerentur in omnibus suis circumstantiis, quæ antecedunt, comitantur & consequuntur, ut spectari debent, perinde ac alia entia singularia; non potest fieri, ut per omnia sint eadem & similia, quin alia aliis sint meliora. At Lex N. præcipit, ut majus bonum minori præferatur, contrarium prohibens. (§. 13.) Quin igitur Lex N. vel sic minima quæque discernat, minime est dubitandum. Unde etiam patet, jus permisum in legem obligantem tandem resolvi, licet vim ejus non adeo ubique assequamur, aut singula obligationis momenta in quolibet casu perpendere queamus.

Concl

Controversia hæc de actionum indifferentia omni fere ævo agitata fuit. Crassa illa Pyrrhoniorum, omne discrimen turpis & honesti tollentium, sententia jam dudum proscripta est. Nec Cynicorum indifferentia, ad decorum & indecorum pertinens, Eruditorum patrocinio hodie amplius juvatur. Inter Scholasticos subtilius hac de re disputatum esse, ex Historia Literaria notum est. Alii actionum indifferentiam in abstracto concedebant, in concreto eandem negantes. Utroque respectu eam tuebantur alii. Vid Walch. Lex. Phil. sub tit. Indifferentie Handlungen. Coronidem huic controversiae imponat observatio quædam a Mathematicis mutuo sumta. Sunt nempe in multis hominum actionibus momenta quædam velut infinite parva; quæ cum a nobis vix, ac ne vix quidem discerniqueant, in comparatione cum aliis, pro nihilo reputantur; & hactenus, ubi graviora momenta observari nequeunt, nomen indifferentiae non adeo refugimus. Quocirea iniquum foret a nobis postulare, ut in quolibet casu moralitatem actionis ostenderemus. Vide J. Th. Cantz. hanc rem egregio quodam simili illustrans. Phil. Leibn. & Wolf. Us. in Theol. Part. I. p. 462. seqq.

§. XXXIV.

Lex N. est omnium perfectissima. Etenim I:o omnes actus humanos, tum internos, tum externos, quoad moralitatem determinat, nullus relinquens indifferentes. (§. 33.) II:o Requirit omnimodam rectitudinem, ita ut actus liberi, qui eidem exacte conformes erunt, nullo defectu laborare debeant. (§. 7. & 13.) III:o Ita in omnes obsequentes benefica est, ut nemo gratis eam observet, aut præmio obsequii sui frustretur, tota in id incumbens, ut sui diligenter observantes, & virtutis

virtutis studiosos perficiat, & felices reddat; id quod ex fine ejus facile est intellectu. Vide §§. 13. & 14. IV:to Et ne transgressores ejus, vitiisque dediti, peccata sua impune ferant, poenas cum iisdem inevitabiles conne-
ctit; quod profecto maximam perfectionem, & prærogativam quandam ejus, præ omni alia lege arguit. V:to Denique in collisione omnem legem positivam vincit, & in ordinem redigit; propterea quod obligatio natu-
ralis, ut Lex ipsa, sit immutabilis & indispensabilis; (§.
15.) Ita ut moraliter impossibile sit, vel Deum nos obligare; vel homines nos obligandi jus habere, ad ea, quæ Legi N. repugnant, ut infra patebit. Quin igitur Lex Naturalis sit omnium perfectissima, non est dubitandum. Sed non inde sequitur, eam actionibus hominum regendis sufficere, aut nullam aliam Legem præterea inter homines requiri.

§. XXXV.

Summo Imperanti jus competit dirigendi actiones subditorum, & leges ipsis ferendi, quæ ad salutem & securitatem publicam pertineant. (§. 31.) Juri autem respondet obligatio. Subditi igitur obligantur, ad actiones suas liberas juxta leges ejus determinandas. At hoc fieri nequit, nisi leges, quas sequi debent, ipsis innotescant. Necesse igitur est, ut Imperans le-
ges suas subditis legitime promulget. *Promulgatio au-
tem legis est attus, quo ad notitiam legis perducuntur, qui
eadem obligabuntur.* Vulgo Publicatio dicitur.

Hodie leges promulgantur, dum vel in concioni-
bus præleguntur, vel typis descriptæ in vulgus edun-
tur, aut in publico loco affiguntur. Hinc cavendum,
ne quis ignorantiam legis justam obtendere queat;
Non tamen, qui culpa sua, aut negligentia, legem rite
promulgatam ignorat, ideo excusat.

§. XXXVI.

§. XXXVI.

Leges N. *absolutæ* vocantur, quæ ex essentia & natura hominis directe fluunt, *hypothetice* autem quæ, non nisi mediante aliquo instituto aut facto, inde derivantur.

Nulla quidem Lex Naturalis est, quin aliquam conditionem involvat, ceu rationem sufficientem, cur obliget potius, quam non obliget; & cur hoc potius modo, quam alio, obliget; quatenus tamen aliae leges magis directe & immediate ex essentia & natura hominis fluunt, in omni statu omnes magis uniformiter obligantes: aliae vero non nisi ob singulares conditiones, facto vel instituto aliquo Dei, aut hominum positas, certo modo obligant: hinc in absolutas & hypotheticas haud incommode dividuntur. Sic Deum glorificare; perfectionem suam aliorumque promovere; neminem lädere; suum cuique tribuere, sunt ejusmodi officia, quæ legibus absolutis continentur. Sed officia mariti & uxoris, in statu conjugali; parentum & liberorum, in paterno; dominorum & servorum, in herili; imperantium & parentium, in civili, legibus hypotheticis determinantur. Immo unusquisque hominum in aliis allisque circumstantiis Divina providentia subinde collocatur, ubi Lex N. hypothetica actiones hominum multis modis determinat.

§. XXXVII.

Per usum Juris N. varia oriuntur Leges Naturales hypotheticae. Vi Legis Naturalis jus hominibus competit varia adhibendi media, quibus se statumque suum perficere possint. (§. 24.) Per illud enim cum aliis hominibus contrahere & pacisci; dominia rerum in se invicem transferre, & ad certas præstationes se invicem obstringere possunt; (§. 27.) & quæ sunt alia generis ejusdem, in quibus usus juris Naturalis versatur. Sed

dum homo ita Jure suo Naturali utitur, in alium atque alium statum transit. Cum vero Lex N. ad omnes homines hominumque actiones in quolibet statu sese extendat, nihil relinquens indeterminatum, ratione ejus ex ipsa rei indole petita; (§. 33.) Leges vero hypotheticæ dicantur, quæ certum statum supponunt: (§. 36.) evidens, est mediante usu Juris Naturalis, varias Leges Naturales hypotheticas oriri.

Sic e. g. debitor in alio statu versatur, in alio vero creditor; in alio homo simpliciter consideratus, in alio denique quatenus est civis, & dominio alterius subjectus. Hujusmodi status & circumstantiae sunt conditiones, vi quarum Lex N. hoc modo, potius quam alio, officia hominum determinat. Exinde vero, quod eadem hominum actiones in diversis circumstantiis Lege N. varie determinentur, nulla ejusdem intrinseca mutatio est metuenda. Quemadmodum enim Regulæ artis Medicæ non ideo in se variantur, quod in differentibus casibus differenter sint adhibendæ, ut quædam nunc inserviant, nunc aliæ, pro subjectorum indole, quibus adhibentur; ita Lex N., in se eadem, aliud præcipit in tali occasione, aliud in alia, & nunc obligat, ubi ante eodem modo non obligaverat, atque item, cessante conditione, obligare definit. Non sit Lex N. hoc modo regula aliqua Lessbia, sed ostendit se esse rationabilem; non cœcam, absurdam & fatalem. Leges Civiles, qua civiles, omnes esse hypotheticas, ex jam dictis satis constare potest. De Legibus N. hypotheticis egregrie differentem vide Celeb. Lehmannum de J. N. & G. §. VII.

§. XXXVIII.

Summus Imperans non habet ius Leges Civiles Naturali contrarias ferendi. Lege Naturæ omnes homines obli-

gari

gari ex eo patet, quod in essentia & natura eorum fundatur: (§. 15.) obligatio autem legis, quemadmodum ipsa, est immutabilis: (*ibid.*) adeoque nemo hominum in ullo statu ab eadem est immunis. Imperans igitur & quilibet, in statu Civili, ad actiones suas eidem conformiter dirigendas obligatur. Sed Imperantis est leges Civiles ferre, quæ ad salutem & securitatem publicam tendunt: haud vero contrarias, salva Lege N., ferre potest. Propositionis igitur veritas est manifesta.

Ex fine Civitatis, quem etiam Lex N. prosequitur, idem non minus clarum est. Lex igitur Civilis, in quantum cum isto fine, adeoque Lege N. pugnat, ipso jure nulla est. Verum cum fieri nequeat, ut Lex Civilis æquitatem Naturalem per omnia assequatur; non ideo statim subditis licet obsequium eidem negare, quod in quibusdam casibus aliquanto durior videatur. Quædam incommoda patienter ferenda, ut majora caveantur. Alia est ratio, si, quod jubetur, in manifestam S. Numinis ignominiam, aut præsentem perniciem Reipublicæ vergat. Tum illud valet: magis Deo quam hominibus obediendum esse: Et salus Reipublicæ suprema lex est. (§. 28.) Quod vero Hobbelius more suo, h. e. absurde & impie statuat, impossibile esse, ut Imperans Lege C. quidquam jubeat contra Legem Naturæ; de Civ. C. 14. N. 10. ratio est, quod Legem N. proprie talem, pro figmento habet.

§. XXXIX.

Casus omnes, Lege Civili, definire Imperans nec potest, nec debet. Imperans jus habet subditis præscribendi leges, quæ ad salutem & securitatem publicam pertinent, (§. 32.) & tales quidem, quæ Legi N. converniunt, haud vero contrarias. (§. 38.) *Casus in Mora-*
libus

libus dicitur concursus omnium circumstantiarum ad actionem aliquam. Sed actiones hominum, internæ & externæ, pro circumstantiarum varietate, prope infinitum variant, adeo ut casus omnes distinctis legibus definire velle, opus sit non minus ausu vanum & inutile, quam factu homini impossibile. Cum vero ad impossibilia nemo regulariter obligetur: Imperantem omnes casus Lege Civili definire nec posse, nec debere, evidens est.

Quin si vel maxime omnes casus legibus distinctis comprehendere postet Legislator, nihilominus ob jurisdictionis atque executionis impossibilitatem illæ frustra forent. Leges ejusmodi Civiles multitudine sua Reipublicæ magis oneri, quam commodo essent; libertatem Naturalem nimis arcte constringerent; virtuti, quæ spontanea esse debet, nocerent, nec lucernam subditis præberent, sed laqueos tenderent, ad controversias serendas alendasque aptissimæ. Inter vitia & morbos reipublicæ numerant sapientes, si jus Civile, nimis anxia omnia determinandi cura, in immensa volumina crescere incipiat. Quod vitium Juri Romano non immerito tribuunt Eruditi. Ceterum exinde quod aliquid Lege Civili non sit determinatum, non sequitur illud vel in se indifferens esse, vel in canone Legis generali non comprehendi. Lex N. nullam hominis actionem relinquit indeterminatam, (§. 33.) & reipublicæ quoque interest, ut Lex Naturæ quam diligentissime a civibus observetur. Angusta, inquit Seneca, innocentia est, si ad legem quis bonus sit, cum latius pateat officiorum, quam juris regula. Multa enim exigunt pietas, humanitas, liberalitas, justitia, fides; que omnia sunt extra publicas tabulas. L. 2. de Ira. Non possunt omnes casus & articuli sigillatim, aut legibus aut Senatorius

tus Consultis comprehendit; in universum enim leges feruntur, & de iis, quæ frequenter eveniunt, & potestati humanæ subsunt: cetera conscientiæ & pudori, atque adeo Legi N. relinquuntur. vid. lib. 1. ff. T. 3. de LL. & l. 144. ff. de LL.

§. XL.

Imperans & Legislator Legem N. ad civitatem statumque illius, quantum fieri possit, applicare debet. Lex N. summam, quæ possibilis est, hominum perfectionem promovere nititur, (§. 13.) ut actiones suas ad Divinæ gloriae manifestationem, (§. 19.) & suam aliorumque felicitatem dirigant, præcipiens, prohibensque contrarias: (§. 14. seqq.) nec aliam ob causam jus iis concedit, aut eos obligat ad civitates constituendas, quam ut finem istum tanto commodius consequi possint. (§. 26. seqq.) Felicitas igitur sua & aliorum, quæ custodia Legis N. obtinetur, & felicitas publica Lege simul Civ. procuranda, in se una est eademque: quemadmodum totum aliquod & omnes ejus partes simul sumtæ revera idem sunt. Quamobrem cum Imperans, cuius est actiones civium dirigere, & facienda omittendaque præscribere, (§. 32.) nullam Legem Naturali contrariam ferre debeat; (§. 38.) nec quicquam Lege C. justa, quod sit Lege N. indifferens, determinare possit: (§. 33.) nihil aliud Legislatori relinquitur, nisi ut Leges Naturales ad civitatem applicet. Porro cum Lex N. semper nitatur ratione objectiva; (§. 11.) non potest alia ejusdem applicatio justa eidemque conformis esse, nisi quæ per objecti indolem & circumstantias, adeoque per statum illius determinatur: (id enim *ad applicatio* nobis importat,) consequenter, si Lex Civilis Naturali conformis erit, ad statum Civitatis applicari debet. Denique Lex N.

est omnium perfectissima, (§. 34.) ad internos etiam actus, qui homini minus patent, sese extendens; nec externi omnes Lege Civili definiri possunt: (§. 39.) ad impossibilia vero nemo regulariter obligatur. Patet igitur Imperantem ad Legem N. adplicandam non obligari, nisi in quantum fieri possit.

Ex eo autem, quod status civitatum earundem & diversarum variare possint, & Leges Civiles, si cum Naturalibus convenient, pro diversitate statuum ad civitates aliter aliterque applicari debeant, nullam Legi N. inferri mutationem, ex §§. 15. & 37. satis constare potest. Sed vel ex hac propositione patet, quomodo Leges N. in Civiles transeant, & hæ vicissim in illas resolvi possint; utrumque licet mediate, & pro circumstantiarum varietate varie fiat.

§. XLI.

Leges Civiles Naturalem, quantum fieri possit, explicare & exprimere debent. Etenim summi Imperantis est, Legem N. quantum fieri possit, adplicare ad civitatem statumque illius, (§. 40.) & custodiam ejus quovis modo promotum ire. Lex autem Naturalis adplicari nequit, nisi Imperans certas regulas subditis præscribat, quas in agendo sequi debeant, eoque ipso ipsis significet, quæ actiones in his vel illis circumstantiis bonæ & committendæ, quæ malæ & omittendæ. (§. 35.) At omnes actiones, quoad bonitatem & malitiam, rectitudinem & defectum, antea per Legem N. determinatae sunt; (§. 33.) nec quidquam Imperans Lege Civili præcipere debet Legi N. adversum: (§. 38.) Lex igitur Civilis Naturalem explicare debet.

Paucissimi civium eo gaudent acumine, aut usum rationis in eo gradu possident, ut quid in unoquoque casu Lex N. dictitat, ipsimet perspicere valeant. Unde

de; nisi aliorum, quibus ingenii facultas & cultura felicior contigit, judicio dirigantur, nec Legem N. subinde intellectu difficulter observare, nec felicitatem, quam Lex intendit, consequi poterunt. Deinde interest Reipublicæ, ut omnes cives actiones suas fini illius convenienter determinent, adeoque ut nexum actionum suarum cum isto fine perspiciant; quod tamen maiorem requirit prudentiam & perspicaciam, quam quæ in vulgus cadere possit. Necesse igitur est, ut Legislator illius infirmitati prudenter consulat, & regulas Legis N. saepe obscuriores claris signis exprimat atque enunciet.

§. XLII.

Lex Naturalis per Leges Civiles nova & efficaciori oblatione muniri debet. Lex Naturalis omnes homines, in quoconque statu vivant, adeoque etiam in Civili, ad obsequium sui obligat, bona quædam & mala conscientia, ceu præmia & pœnas, cum actionibus eorum connectens. (§. 8.) Quum vero maxime intersit reipublicæ, Legem Naturæ sancte servari, utpote ex quo salus & tranquillitas illius dependet; sed apud plurimos mortalium tanta deprehendatur malitia, ut neque manifesta obsequii utilitas, neque metus S. Numinis, aut quicquam aliud ei reprimenda sufficiat; necesse est, ut pœnae civiles, tanquam motiva, ob oculos refractariis & improbis ponantur. Lex igitur Civilis pœnas illas delinquentibus repræsentans, novam priori & naturali obligationem superaddit: quæ cum licentiam malorum fortius & majori cum effectu coërceat, quam naturalis, quæ ipsis parvi, aut nihil habetur; hoc respectu etiam altera illa efficacior dici potest.

Ad voluntatem hominis non nisi per motiva datur accessus; illa sunt repræsentationes boni & mali, (§. 8.) Ex custodia Legis N. perfectio & felicitas;

13. & 14.) ex transgressione vero imperfectio & infelicitas oritur. Sapienti hæc sunt motiva agendi præstansissima. (§. 8.) Sed cum bona & mala, quæ Lex N. cum actionibus connectit, sæpe non nisi post longa intervalla consequantur; nihil illa apud stultos valent, qui præsentibus tantum intenti, voluptates sensuum connectantur. Hinc cum amore virtutis ad actionum honestatem moveri non possint, formidine poenæ, ut actiones Legi N. externe saltem convenientes committant, eos coerceri, Reipublicæ interest. *Multitudo enim necessitati potius, quam rationi, & pœni potius, quam honestati paret.* Aristot. Eth. 10. 9. Fines vero & utilitates poenarum vid. Puf. Off. H. & C. L. 2. C. 12.

§. XLIII.

Lex Civilis in republica est apprime necessaria. Ad finem civitatis, salutem & tranquillitatem illius, consequendum, custodia Legis N. est medium apprime necessarium, (§. 39.) eamque proinde Imperans omni studio inter subditos promovere tenetur. Sed Legem N., non nisi ope rationis sufficienter cognoscibilem, (§. 17.) pauci proprio Marte ex principiis suis eruere, aut nexus actionum suarum cum fine ultimo, proprio acumine perspicere valent. Imperans igitur eandem ipsis explicare, (§. 41.) & certis regulis comprehensas legitime promulgare debet. (§. 35.) Plurimi etiam dantur improbi & refractarii, qui obligationem Legum N. susque deque habent, quos ideo Imperans poenis civilibus ad obsequium cogere debet, obligationem Legis N. efficaciem reddendo. (§. 42.) Unde sequitur, Legem Civilem in Republica apprime esse necessariam.

Hac de caussa Leges Civiles non incommode dicuntur *Anchoræ Reipublicæ* a Bacone de Verul. augm. scient. L. VIII. sine quibus illa, velut magna navis, flucti-

fluctibus civilibus jactaretur, perpetuo naufragii atque exitii periculo exposita. Ceterum cum obligatio Legis N., teste experientia, fini civitatis obtinendo minime sufficiat; ejus interest, ut vi & efficacia Legis Civilis, saltem præcipua & ad salutem & tranquillitatem publicam maxime necessaria Legis N. præcepta muniantur. Quin si omnes controversiae in republica, ex sola ratione, qua plurimi gaudent valde modica, & secundum Legem tantum N., maxima sui parte paucis sufficienter cognitam, a plurimis vero contemtam, decidendæ forent; nullus inveniretur tam oculatus arbitrarius, qui omnia ad vivum resecare, & jus suum cuique tribuere valeret. Vix ullus latæ sententia vel speciem damni habenti acquiesceret. Odia & murmura civium in turbas Reipublicæ fatales facile erumperent. His malis cum Leges Civiles remedia præbeant saluberrima, pariter ac efficacissima, ecquis de necessitate earum dubitare potest?

§. XLIV.

Lex Civilis Naturali judicia & actiones forenses accommodat. Quin Lex N. definit quenam cuique jura competant, quæque obligationes in altero iisdem respondeant, nullum est dubium. (§. 33.) Sed in statu Naturali, ubi quisque vel ipse jus suum vindicaret, vel alium quemvis arbitrum, ad controversias ex bono & quo decidendas adhiberet; neque tuta juris fruitio, neque commoda ejusdem persecutio futura intelligitur. Ad hæc incommoda evitanda, Leges Civiles in Republica appriime necessariae opem desideratam ferunt: quibus non tantum definitur, quid cuique suum, quid alienum censeri debeat; quid pro justo, vel injusto, licito vel illico habendum; sed & media prescribuntur, quomodo jus suum ab altero latsum, vel impletum

titum cuique vindicare, aut defendere liceat. Imperans vero, cuius est jura subditorum tueri, tot negotiis rite expediendis solus minime sufficit; certa igitur judicia & certas personas, quæ sufficienti auctoritate ab Imperante instructæ jura dent potentibus, constitui necesse est. Judicium vero est legitima causa disceptatio, a parte actoris & rei, litis friendæ gratia, apud Judicem facta; & jus in judicio persequendi quod suum est, seu quod sibi debetur, Ictis dicitur actio forensis. Quod igitur judicia & actiones forenses Legi N. a Civili tribui debant, palam est.

Id vero non intelligendum esse de tota Lege N. ex §. 39. facile intelligitur; quæ enim sunt extra publicas tabulas, ut Seneca loquitur, qualia sunt perplurima sola Lege N. ac Divina definita, in foro Civili non disceptantur. In primis hic excipiuntur actus mere interni, quibus in foro actio dari nequit; quo sensu cogitationis pœnam neminem pati, dixit Ulpianus l. 18. ff. de Pœnis. Idem de erroribus sentiendum est, quantum in animo latitant, nec actibus externis palam fiunt. Sæpe tamen conatus criminum Lege C. recte puniuntur. Plura hac de re vide apud Dionys. Gothof. in not. ad leg. jam modo cit. & A. A. Hochstetter. Lib. sing. de Jure Pœnar. §. IV. Ceterum non nostrum jam est de actionibus, earumque speciebus, quas Jus Civile, in primis Romanum, multis determinat, distinctius aliquid differere.

§. XLV. ab omnino eti. hA
Lex N. in casibus quibusdam tacite permittit, ut Lex Civilis aliquantum ab illa digrediatur, & jus N. restringat. Quemadmodum impossibile est Legislatori, omnes causas emergentes vel prævidere, vel prævisos Lege Civili tam exacte determinare, quam sit Lege N. (§. 39.) ita

ita si vel maxime id fieri posset, ob nimiam circumstantiarum multitudinem & varietatem, exsecutio Legis, & ad facta civium applicatio, Judici forensi nihilominus redderetur impossibilis. Sed tamen necesse est, ut existent Leges Civiles, quibus actiones civium judicari & lites dirimi possint; (§. 43.) nihil ergo aliud relinquitur, nisi ut Legislator casus quoslibet similes, etiamsi ob circumstantias particulares aliquantum differentes, uniformiter determinet, ceteris, qui sub uno genere, vel una specie comprehendendi nequeunt, in plures classes divisis; ut sic Judex forensis certam normam habeat, quam sequatur, nec pro arbitrio suo caussas dijudicet. Hoc enim modo Leges universalitatem suam, quam habere debent, nanciscuntur. Etsi vero plures casus genere vel specie convenient, quia tamen in se sunt singulares, per determinationes proprias in aliquo saltem dissimiles erunt. Cum igitur dissimiles casus, similiter, & secundum eandem regulam judicantur, non ubique potest tam exacte observari æquitas Naturalis; consequenter Lex ejusmodi Civilis cum Naturali non omnino convenit, adeoque ab illa digreditur. Cum vero Lex N. neque obligare, neque jus dare possit ad discessum a se ipsa faciendum, extra casum collisionis, nec etiam, ubi per infirmitatem humanam aliud medium non suppetat, ad oppositum obligare, aut jus dare censeatur, tacite illud permettere Philosophis dicitur. Deinde cum cives imperio subsint, & ad alterius præscriptum actiones suas fini civitatis convenienter dirigere teneantur; non potest fieri, quin jus & libertas agendi naturalis aliter sæpe determinentur, quam, si sui juris essent, determinare vellent. Quo ipso Jus ipsum Naturale restringi, nemo non fatetur. Ultrumque igitur propositionis membrum sua luce radiat.

Hinc Ulpianus L. 6. ff. de J. & J. *Jus Civile*, inquit, est, quod neque in totum a naturali vel gentium reddit, nec per omnia ei servit. Itaque cum aliquid addimus, vel detrabimus juri communis, ius proprium, id est, *Civile efficimus*. Vide Grotium de J. B. & P. L. 2. C. 2. S. 5. Sed in exemplis res erit manifestior. Naturaliter æquum est, nonnisi eos, qui ob imbecillitatem judicij se tueri, ac bona sui recte curare nequeunt, sub aliorum tutela esse: Si tamen Lex Civilis certum ætatis tempus omnibus maribus sine discrimine definit, quo sui juris esse incipient, & feminas cœlibes per omnem vitam sub tutela cogat, et si maturitas firmitasque judicij ante definitum annum, & in sexu infirmiori aliud interdum suadebat; non ideo statim illa reprobanda est. Id enim, quod plerumque fit, facit, ut dissimilitudo quorundam casuum, in Lege Civili non attendatur. Vix aliqua causa est, in qua Lex N. tot facit discrimina, quot in materia hereditatum ac testamentorum: Jam minus æquum est, omnes liberos eodem numero habere, jam iniquum, singulis non æqualem portionem tribuere; nunc alias cum alio ad bona defuncti capienda concurrit, non nisi læsa aliquantum æquitate naturali: sed Lex Civilis omnes illas variantes circumstantias discernere nequit; adeoque ad modos magis uniformes eas redigere cogitur. Non vult Lex N. ut civis aliquis impius, aut prodigus amplissimam hereditatem magno suo incommodo, & cum detimento aliorum audeat: Lex tamen Civilis unicuique jus ac licentiam de bonis suis, propria industria acquisitis, pro arbitrio disponendi, dare potest; ne juris istius arctior circumscripicio in pluribus casibus nocere possit. Quin Legi N. conveniat, ut quodvis damnum alteri datum resarciantur, nullum est dubium.

At

At Lex Civilis, ne lites in immensum crescant, exigitus damnis actionem in foro denegare potest, & certam quantitatem modumque definire, intra quem inæqualitas in contractibus vel tolerari, vel rescindi ac corrigi debeat. Apud Hebræos, annotante Seldeno, de J. N. & G. L. 6. C. 5. emtio retractabatur, si quis alterum sexta parte veri pretii fraudasset: apud Romanos demum ob læsionem ultra dimidium, L. 2. C. de rescind. vend. Quin & contrahentibus se invicem circumveniendi licentiam idem jus concedit: L. 16. §. 4. ff. de Min. Pomp. & L. 2. §. 3. ff. de Locat. Ubi tamen licere non significat, jus, aut æquitatem naturalem, sed talem permissionem, quæ actionem civilem excludit. Vid. Grot. J. B. & P. L. 2. C. 12. §. 26. Quoties simpliciores ad paciscendum, & pro aliis spondendum, magno suo malo callide inducuntur? Et tamen, ut fides pectorum & sponsionum firma sit & sancta, nisi dolus sit manifestior, aut dampnum enormius, ad pacta servanda Lege Civili obligantur. Possunt esse circumstantiae, ubi dicitur inopiam alterius facultatis suis sublevare Lege N. tenetur, non tantum absque ulla usura, sed & gratis: Lex tamen Civilis certam usuram ab omnibus licite capiendam definire potest. Ex his & similibus exemplis satis patet, non fieri posse, quin Lex Civilis cum Naturali subinde collidatur. Omnis Lex, inquit Tacitus, habet aliquid ex iniquo, quod utilitate publica, contra singulos rependitur. Et Cato apud Livium: XXXIV. 3. Nulla Lex, inquit, satis commoda omnibus est: id modo queritur, si majori parti, & in sumam proficit. Scilicet minima non curat Preter. L. 4. ff. de Rest. in integr. Huc pertinet permisso quorundam malorum, quæ, velut ulcera, tangi non possunt, & imperfectiones quædam in civitate sapienter tolerantur,

tur, ut evitentur mala majora. Fiunt haud raro exceptiones quædam in Civitate Dei; sed summæ Illius Sapientiæ convenit ea parte, ordine, modo, gradu, fine, eas admitti, ut consensus, qui obtineri possit maximus, conservetur. Nihil igitur mirum, si in societate civili non omnia ad amissim Republicæ optimæ, quæ tantum in voto & conceptu reperitur, exacte quadrent.

§. XLVI.

Sola voluntas Imperantis non est ratio ultima Legum Civilium. Imperans ad Legem N. fervandam, &que ac alii homines, obligatur, (§. 31.) nec jus habet quicquam eidem contrarium præcipiendi: adeoque Legem Civilem Naturali, quantum fieri possit, conformare tenetur: (§§. 33. 40.) Isto in tantum Lex Civilis bona & salutaris est, in quantum Naturali conveniat. Cum vero Lex Civilis determinetur per finem civitatis; hic vero in Lege Naturali rationem habeat: (§. 28. seq.) sequitur Legem Civilem, simul per Naturalem determinari, seu rationem suam in eadem agnoscere. Et enim, cum aliquid volumus, necesse est, adsit ratio aliqua, cur velimus potius, quam nolimus, & regula, qua anima in volendo sic potius determinetur, quam aliter. Regula vero in ratione fundetur, necesse est: (alias enim quidvis ejus loco indifferenter ponи posset) id vero, quod ratio de actionibus dictitat, est ipsa Lex Naturæ. (§. 17.) Voluntatem igitur Imperantis non esse rationem ultimam Legum Civilium, abunde patet.

Idem non minus perspicuum erit, si Legem N. ad Deum, ejusdem auctorem, ut fieri debet, referas; quippe ad cuius voluntatem etiam Imperans omnes suas actiones dirigere tenetur. Thesis igitur illustris
Pufend.

Pufendorffii, Off. H. & C. Præf. §. V. qua rationem ultimam Legum Civ. esse voluntatem Principis, seu quia Legislator ita constituit, si cum auctore & rei veritate in concordiam reducenda est, dextre explicari debet. Plerumque quidem subditis sufficit, si de voluntate jussuque Imperantis certo ipsis constet: Paucis etiam datum est, rationes legum propiores perspicere, ne dum ultimas ex ipsis fontibus deducere. *Non omnium enim, quæ a majoribus constituta sunt, ratio reddi potest.* ff. l. 20. de LL. Multæ etiam leges ex ipso usu & consuetudine populi, quam rite estimare non adeo primum est, primum natæ sunt. Quin non semper Reipublicæ expedit secretiores legum rationes omnibus patet fieri. Quibus observatis, Pufendorfius nobis non adeo est contrarius. Voluntas Princepis recte quidem pro principio proximo Legum Civilium habetur: sed non minus verum est, Legem N. esse fundatum Legum Civilium, & has ad illius normam examinari debere. Neque hoc Majestate Imperantis indignum est, qui, si rationem sequitur ducem, gloriosum sibi reputabit, nullas ferre Leges, nisi quæ sint rationabiles, & Legi N. conformes: Tales vero sunt, quæ cum fine civitatis, quæ Lex suprema est, optime convenient, eoque sunt meliores, quo exactius isti fini subordinantur; optimæ, quæ eundem proxime assequuntur. Bonitas vero Legum, ut cum Bacone de Verul. L. VIII. de augm. Scient. specialius loquar, in eo consistit, ut subditos reddant pietate & religione rite institutos; moribus honestos; armis adversus hostes externos tuos; adversus seditiones & privatas injurias munitos; imperio & Magistratibus obsequentes; copiis & opibus locupletes. & florentes.

§. XLVII.

Lex Civilis, quantum commode fieri possit, secundum equitatem Naturalem interpretanda est. Ad Jurisprudential Legislatoriam requiritur, ut ejusmodi Lex Civilis feratur, quæ Naturalem, quantum fieri possit, exprimat, (§. 41.) eandemque ad actiones civium applicet; (§. 40.) minime vero eidem repugnet, (§. 38.) et si in quibusdam casibus, ob graves rationes, ab eadem aliquantum digredi possit. (§. 45.) Sed Leges Civiles ideo feruntur, ut ad facta subditorum & casus emergentes adipicentur. Sive igitur Imperans ipse, sive personæ ab eo delegatæ, jurisdictionem in foro exercent, ita Legem Civilem sequi licet, ne salus publica lœdatur, & ut Lex. N., quantum fieri possit, minime violetur. Ast vero sæpe incidunt casus, quos Lex Civilis vel plane non determinat, vel ita determinat, ut cum Lege N. collidatur. Tum Legislator legem suam, usu & necessitate ita exigente, vel dispensabit, vel legem veterem, addendo quid aut demendo, corriget, vel denique ita interpretabitur, ut ad æquitatem Naturalem, quam proxime accedat. Judex vero delegatus, qui ad tenorem Legis Civilis adstrictior est, nec eandem cum Imperante libertatem habet a litera scripta discedendi, ita eam interpretari debet, ut mentem Legislatoris & æquitatem Naturalem, quantum liceat, assequi valeat; adeoque, ubi jus strictum aliquid absurdum multumque incommodi secum ferat, aut Lex Civilis scripta deficiat; ad æquitatem Naturalem in ipsa Natura contentam tum recurrendum, vel Legislator potius consulendus est, quam admittendum, ut summum jus summa fiat injuria.

Æquitas, seu jus æquum, et si revera cum justo naturali coincidit, ab eodem Lege Civili distingui solet;

let; illud *ἐπιεικής*, hoc *ἀνθρώποις διδίδασται* cum Aristotele vo-
cant *Icti*. Definitio Aritotelis, qua æquitas dicitur
correctio legis, qua parte deficit ab universalitatem, non
videtur totam ejus naturam, sed solam æquitatem re-
strictivam complecti. Sed verba legis non tantum la-
tiora; sed & angustiora mente Legislatoris esse possunt;
unde interpretationis & extensivæ & restrictivæ usus
datur. Interpretatio Legis N. correctiva, seu secun-
dum æquitatem, frustra concipitur; ipsa enim nihil
æquius esse potest. Sed de Lege Civili hoc intelligen-
dum venit. Äquitatem Ulric. Huberus prælect. J. C. P.
2. L. i. t. 1. dupl. facit, Legislatoris alteram; alteram
Judicis. Quæ distinctio commodius ad interpreta-
tionem referenda mihi videtur. Quousque autem, &
quomodo Leges Civiles secundum æquitatem interpre-
tari conveniat, distincte explicare jam non vacat. Non
eadem hic in quavis republica est Judicum libertas. Sunt
& diversi ordines Curiarum: diversæ auctoritates. Va-
riant & ipsæ leges, prout in illis casus speciales vel di-
stinctius enumerantur, vel generalius comprehendun-
tur. Id vero extra controversiam est, Judicem foren-
sem, non ad solam literam Legis, sed imprimis ad
mentem Legislatoris respicere debere: *Scire enim leges,*
non est verba earum tenere, sed vim atque potestatem. L.
17. ff. de LL. Non quidem de Legibus, ut vulgo dici-
tur, sed secundum Leges est judicandum: interim ad
habitum judicandi, qui in Judice requiritur, & Leges
ad facta in variis circumstantiis rite adplicandi, requiri-
tur, ut Legis rationem, quæ anima ejus est, per-
spiciat, cauturus, quantum in ipso est, ne, vel per
rigorem, vel calumniam legis, iniquam & Legi N.
adversam sententiam pronunciet.

S. XLVIII.

Lex Naturalis Civilis dat principia; utraque vero inter se connectuntur. Etenim Lex Natura hominibus jus dat civitates condendi, (§. 28.) & ea adhibendi media, quae ad salutem & incolumentem publicam necessaria sunt: (§. 28.) consequenter Leges Civiles ferendi; (§. 32.) sed non nisi Legi Naturali conformes; haud vero contrarias; (§. 38.) adeoque quae eandem exprimant explicitantque, (§. 41.) & ad statum civitatis accommodent. (§. 40.) Porro Lex Civilis non in sola voluntate Imperantibus; sed in Lege Naturali rationem suam habet: (§. 46.) & ubi illa deficit, aut vitium habet, ad hanc recurrendum est. (§. 47.) Quapropter, cum principium sit id, quod in se continet rationem alterius: (§. 1.) quod Lex Naturalis Civilis det principia, haud obscurum esse potest.

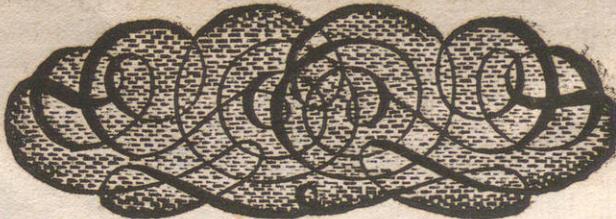
Deinde Leges Naturales principia dant Civilibus; (per demonstr.) & hæc vicissim illis judicia & actiones forenses tribuunt, (§. 44.) & vi Juri Naturali varias conditiones, modos & determinationes addunt, quibus Leges Naturales hypotheticæ oriuntur: (§. 37.) Nova etiam obligationis momenta eisdem præbent; & sic observantiam earum efficaciter promovent: (§. 42.) Cum igitur hæc omnia mutuum earum nexus manifesto arguant: (§. 1.) Legem Naturæ & Civilem inter se connecti, nullum est dubium.

Leges Naturales quoad essentiam & existentiam satis clare exposuisse nobis videatur: Vide imprimis §§. 15. & 18. modos etiam earum & determinationes varias, quas per instituta & facta hominum, Jure Naturali utentium, accipere possunt, (§. 36. seqq.) explicuimus: necnon quomodo Leges Civiles oriiri possint; quales esse debeant; quem ad Naturales respectum

ctum involvant; & plura: hic pertinentia, generatim declaravimus; unde principia, & nexus utriusque Legis haud obscure patent.. Atque hæc instituti nostri ratio fuit: hoc opus, hic labor. Hæc vero methodus demonstrandi Leges Civiles, & ex principiis Legis N. eruendi, non hodie aut nudius tertius excogitata est. Viris enim prudentissimis dudum perspectum explora- tumque fuit, Jura Civilia ex fonte Philosophiae haurienda esse. Unde nonnemo de Jure Romano dixit, *Jus Civile Romanum nihil aliud esse, nisi naturalem ad Romanæ Réipublicæ institutionem relatam Romanisque moribus*. & literis explicatam rationem, aut si mavis, esse armatam sapientiam, rationem imperantem, sententiasq; Philosophorum in publica jussa conversas. Quocirca Cicero suo jam tempore auctor fuit, disciplinam Juris non a Praetoris edicto, neque a XII Tabulis; sed penitus ex intima Philosophia hauriendam, atque ab hominis natura reperendam esse; & qui aliter Jus Civile tradant, eos non tam iustitia, quam litigandi vias tradere statuit: L. 1. de LL. Huic præcepto meditationes nostras qualescumque conformare voluimus; in hoc explicando desudavimus. Quod si vero officio nostro, tuoque B. L. desiderio minus satis fecisse videamur; quemadmodum illud ingenue fa- temur, hoc vereri debemus, spem venia bene- volentia tua nobis facit certissimam.

S. D. G.

gum nivalis; & lana pac beritineutis; Beneseritum
hieroglyphicum; nubes binicibus; & vexas militares Peles
pocula opulente besicar. Vixus pax inquisiti soliti rito
nisi; nos obsec, quis ipsorum. Itzec vito metropolis ac-
tum; Tlaxcalan; & ex binicibus Peles. N
huiusmodi; non potest sic ducitur et iustis excoquicibus et
sternatur; non potest sic ducitur et iustis excoquicibus et
sternatur; non potest sic ducitur et iustis excoquicibus et
sternatur; A. in dicto hieroglyphum quodam belisagnum exquo-
cumque dicitur; Ima Quetzal ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;
etiamque ex locis huiusmodi pax; etiamque ex locis huiusmodi pax;

